

Lorenz, Michal

Mapování kurikula: vývoj oboru Informačních studií a knihovnictví v Brně

ProInflow. 2016, vol. 8, iss. 1, pp. 54-88

ISSN 1804-2406

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135196>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Mapování kurikula: vývoj oboru Informačních studií a knihovnictví v Brně

Curriculum Mapping: Evolution of Library and Information Science in Brno

Michal Lorenz

Kabinet informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně

Recenzenti:

Richard Papík, Ph.D.

Mgr. Josef Schwarz

Abstrakt

Příspěvek se věnuje vývoji kurikula a typům transformací, kterými prochází. Vývoj kurikula je zachycen procesem mapování kurikula. Nástrojem vizualizace jsou stínované Vennovy diagramy. Mapován je studijní program Informační studia a knihovnictví (KISK) na Masarykově univerzitě v Brně v celém rozsahu své existence zachycené v šesti různých vývojových fázích. Cílem je zobrazit profil studia z perspektivy profesní identity studijního oboru v historickém vývoji. Výsledky studie ukazují na posun profilu studia z domény knihovnické do domény informační se zaměřením na interdisciplinaritu. Profil kurikula Informačních studií a knihovnictví v Brně odpovídá koncepci informačního oboru prosazované hnutím i-škol.

Klíčová slova: *vývoj kurikula, mapování kurikula, profil studia, profesní identita, Vennovy diagram*

Abstract

The study deals with development of curriculum and with nature of transformations it pass through. We use curriculum mapping to pin down the development of curriculum and Venn diagrams to visualize transformations. The case study concerns with The Division of Information and Library Studies (KISK) at Masaryk University in Brno in the entirety of its existence captured in six different developmental stages. The aim of study is to show study profile from the perspective of professional identity in historical development. The results of the study indicate a shift of study profile from domain of libraries to domain of information with a focus on interdisciplinarity. The profile of Information and Library Studies curriculum in Brno corresponds to the concept of the information field promoted by I-school movement.

Keywords: *journals development of curriculum, curriculum mapping, study profile, professional identity, Venn diagrams*

Úvod

Transformace oboru

Transformace neboli přeměna znamená podle slovníku cizích slov přetvoření formy nebo přestrukturování obsahu.¹ Poslední roky jsou pro informační vědu obdobím výrazných změn a transformací. Místo konvergence témat prohlubující znalostní základnu prochází obor obdobím divergence, rozšiřováním pole svých zájmů. Charakteristickým je výzkum probíhající na hranicích, za hranicemi a v průnicích s dalšími obory.² Obnovuje se opět používání plurálu názvu oboru – termínu informační vědy, případně informační studia.³ Transformace oboru jsou dalekosáhlé a mají řadu více či méně charakteristických podob. Ať již jde o nově zformovaný fenomén i-škol⁴, který mění rozložení sil v oboru, vznik nového typu informatik jako výsledek spojování informační vědy s obory zaměřenými na informační technologie⁵, nebo série obrátů v teoretických přístupech⁶, které posunují orientaci a metodologii či dokonce metateorii oboru, všechny mění nejen výzkumný obor, ale také obor studijní. Sborník vydaný v roce 2009 pod záštitou britského Sdružení knihovníků a informačních profesionálů CILIP dokládá transformaci oboru s bohatou plejádou projevů.⁷ Také v České republice se projevují některé z trendů charakteristické pro transformaci oboru. V následující části věnujeme pozornost změnám, které se v ČR projevují, se zvýšenou pozorností k vlivu hnutí i-škol. Následuje popis procesu mapování kurikula a přehled o výsledcích mapování kurikula v informačních studiích pomocí Vennova diagramu. Pak popíšeme stručnou historii výuky oboru Informační studia a knihovnictví na Masarykově univerzitě v Brně a vymezíme období, která budeme analyzovat za účelem stanovení transformací projevujících se ve vývoji studijního profilu oboru. Závěrem provedeme analýzu vývoje kurikula informačních studií a knihovnictví na Masarykově univerzitě v Brně.

Móda i-škol

Transformace oboru v ČR se projevuje v několika oblastech. Názvy studijních oborů na třech ze čtyř oborových vysokých škol v ČR obsahují termín informační studia (Ústav informačních studií a knihovnictví, Praha; Kabinet informačních studií a knihovnictví, Brno; Oddělení informační vědy, Opava), pouze na jedné škole převažuje identifikace studijního oboru s knihovnictvím a o informační vědě v názvu oboru nic nerefereje (Ústav bohemistiky a knihovnictví, Opava). Také trend spojený s nástupem i-škol je v ČR patrný. Ústav informačních studií a knihovnictví, Praha je oficiálně uznanou i-školou, Kabinet informačních studií a knihovnictví, Brno se k hnutí i-škol pojetím svého kurikula hlásí. Základním poznávacím znakem i-školy je její zaměření na zkoumání vztahu mezi informací, lidmi a technologií. Škola, která žádá o oficiální zahrnutí mezi i-školy, musí splňovat několik kritérií

¹ Podle KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, s. 814. ISBN 80-200-1351-2.

² NOLIN, Jan a Frederick ÅSTRÖM. Turning weakness into strenght: strategies for future LIS. *Journal of Documentation*. 2010, **66** (1): 7–27. ISSN 0022-0418. GALVIN, Thomas J. Corvengence or Divergence in Education for the Information Professions: An Opinion Paper. *Bulletin of the American Society for Information Science*. 1995, **21**(6), 7–12. ISSN 1550-8366.

³ GILCHRIST, Alan (ed.). *Information science in transition*. London: Facet Publishing, 2009, s XV. ISBN 978-1-85604-693-0. BAWDEN, David and Lyn ROBINSON. *Introduction to Information Science*. London: Facet publishing, 2012, 351 s. ISBN 978-1-85604-810-1.

⁴ LARSEN, Ronald L. iSchools. In BATES, Marcia J. a Mary Niles MAACK (Eds.). *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3. ed. Boca Raton: CRC Press, 2010, s. 3018–3023. ISBN 0-8493-9712-x.

⁵ FOURMAN, Michael P. Informatics. In FEATHER, John a Paul STURGES. *International Encyclopedia of Information and Library Science*. 2nd. ed. London: Routledge, 2003, s. 237–244. ISBN 0-203-40330-4. HE, Shaoyi. Informatics: a brief survey. *The Electronic Library*. 2003, **21**(2): 117–122. ISSN 0264-0473.

⁶ NOLIN, Jan. What's in a turn? *Information Research* [online]. 2007, **12**(4) [cit. 2015-19-04]. Dostupný z: <http://www.informationr.net/ir/12-4/colis/colis11.html>. ISSN 1368-1613.

⁷ GILCHRIST, Alan (ed.). *Information science in transition*. London: Facet Publishing, 2009, 401 s. ISBN 978-1-85604-693-0.

pro udělení členství: musí jít o výzkumně orientovanou instituci se sponzorovanými výzkumy, s akreditovaným doktorským studijním programem a závazkem rozvíjet informační obor.⁸ Řada univerzit, které nesplňují některou z těchto podmínek, ale aktivně se zapojují do rozvoje informačního oboru v pojetí i-škol, formuje širší hnutí. Širší komunita i-škol často zahrnuje školy zaměřující svůj zájem na „společenské aspekty informačních technologií.“⁹ Charakteristickým znakem i-škol je také růst interdisciplinárního zaměření jako důsledek snahy propojit vědce z různých oborů, kteří se výzkumu fenoménu informace věnují.¹⁰ Pokusy strukturovaně zachytit a systematicky popsat vývoj a proměnu oboru vedou k tvorbě map informační vědy.¹¹ Kritici hnutí i-škol tvrdí, že řada i-škol se svým pojetím a fungováním neliší od tradičnějších škol informační vědy a knihovnictví (Library and Information Science – LIS) a pojem i-škola slouží pouze jako „marketingový tahák“ pro nové uchazeče o studium na těchto školách. Prošla kurikula studijních oborů na univerzitách v ČR, které vyjadřují podporu hnutí i-škol, skutečnou transformací? Nejde jen o změnu kosmetickou, projevující se použitím módních termínů v názvech škol a oborů, nicméně postrádající skutečné hlubší transformační účinky?¹² Kabinet informačních studií a knihovnictví v Brně se jako první přihlásil k hnutí i-škol a od podzimu roku 2014 představil nové pojetí koncepce svého studijního oboru, které bylo později akreditováno. Studijní obor v navazujícím magisterském stupni umožňuje zaměření na tři různé specializační oblasti, které na základě profilace studijního oboru mají odpovídat konceptu i-škol. UISK v Praze se k hnutí i-škol přihlásil oficiálně podáním žádosti o přijetí do iSchool Caucus, svá transformovaná kurikula k akreditaci připravuje. Jelikož se KISK Brno hlásí k hnutí i-škol na základě profilace studijního oboru, zaměříme se na analýzu vývoje jeho kurikula a identifikaci typu transformací, které se v něm během let projeví.

Mapa kurikula

Koncept kurikula

Kurikulum je koncept běžně používaný v pedagogice, obzvláště pak v oblasti didaktiky. Je zkoumán samostatnou disciplínou – kurikulárními studii (Curricular Studies).¹³ Kurikulum v přeneseném smyslu znamená „dráhu, kterou studenti musí proběhnout“¹⁴ či soubor přednášek a cvičení, které musí každý student ve svém studijním programu absolvovat. Kurikulum je pokládáno za strukturální nástroj spravující různé oblasti znalostí, které jsou všechny nezbytné pro výchovu profesionála v daném oboru. Nelze jej však ztotožnit pouze se seznamem předmětů a jejich programové náplně. Má významnější strategické postavení. Zdůvodňuje celkový plán se zvýšeným zřetelem na vzdělávací záměry a jeho výsledný efekt na studenty. Kurikulum obsahuje program studia, výuku, vzdělávací stejně jako morální dimenzi cílů výuky, naopak neobsahuje dimenzi profesní, protože ta je často, jak upozorňují odborníci,

⁸ viz iSchools. Leading and promoting the information field. [online]. [cit. 2016-07-02]. Dostupný z:

<http://ischools.org/>.

⁹ DURRANCE, Joan C. Competition or Convergence? Library and Information Science Education at a Critical Crossroad. 2004, s. 195.

¹⁰ LORENZ, Michal. Fenomén i-škol : historie a současný stav. *Knihovna*. 2014, 25(2), s. 58–82. ISSN 1801-3252. Dostupný z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna142/142058.htm>

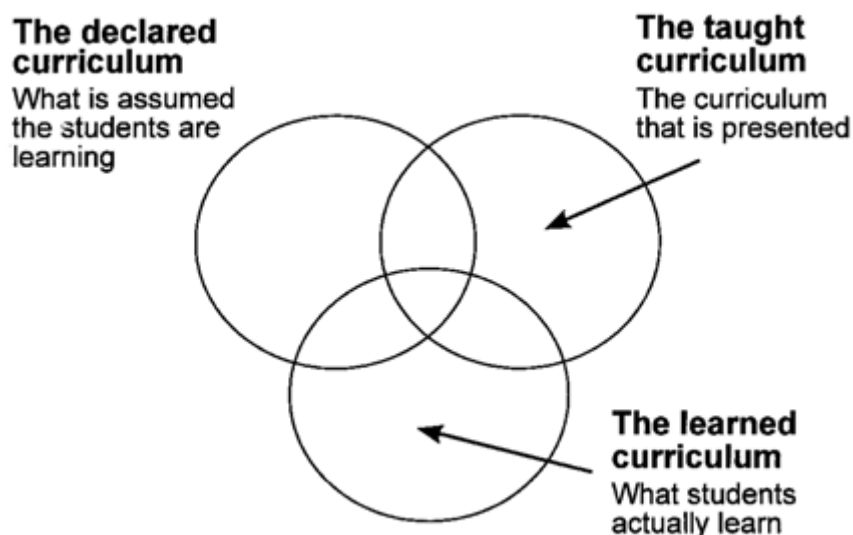
¹¹ ZINS, Chaim. Knowledge Map of Information Science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2007, 58(4), 526–535. ISSN 2330-1643. HAYTHORNTHWAITE, Caroline, Geoffrey BOWKER, Christine JENKINS a W. BOYD. Mapping the Dimensions of a Dynamic Field. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 1999, 50(12), 1092–1094. ISSN 2330-1643.

¹² JUZNIC, Primož a Branka BADOVINAC. Toward library and information science education in the European Union. *New Library World* [online]. 2005, 106(3/4), 173–186 [cit. 2016-02-03]. ISSN 0307-4803. Dostupné z: <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/03074800510587372>

¹³ Pedagogika i kurikulární studia se zabývají vzdělávacím kurikulem, jemuž se zde věnujeme. Nejširší význam termínu však zahrnuje i kurikulum společenské, jež se zabývá sociálními silami, které nás vzdělávají v průběhu života – například rodina, sousedé, skupiny kamarádů, a kurikulum individuální, jehož psaná podoba se označuje jako *Curriculum Vitae* a zachycuje významné oficiální okamžiky vzdělávání v běhu našeho života.

¹⁴ BURKE, Peter. *Společnost a vědění: Od Gutenberga k Diderotovi*. 2007. Str. 109.

v rozporu s cíli vzdělání.¹⁵ Kurikulum lze sledovat ve čtyřech implementačních rovinách: oficiální projektované kurikulum v rovině plánu, co se studenti naučí (syllaby předmětů, časový plán a návaznost předmětů apod.), kurikulum realizované vyučujícími (průběh výuky, obsah předmětů, výukové metody, metody hodnocení, učební materiály apod.), dosažené kurikulum, tj. co se studenti skutečně naučili (osvojené poznatky, kompetence, studentské zkušenosti a postoje) a skryté kurikulum, které formuje vedlejší produkty vzdělávacího procesu (např. sociální role, hodnoty přítomné implicitně ve školním uspořádání apod.).¹⁶

Obr. č. 1 Základní roviny kurikula

Zdroj: HARDEN, R. M. AMEE Guide No. 21: Curriculum mapping. *Medical Teacher*. 2001, **23**(2), s. 124.

Mapování kurikula

Profil kurikula je tvořen strukturou kurikula a kompetencí, k nimž připravuje. Pro popis struktury kurikula se používá proces mapování kurikula. Jako první popsal mapování kurikula Hausman.¹⁷ Eisenberg rozuměl kurikulumu jako interakci studentů, učitelů a obsahu, která určuje, co a jak studenti dělají. Jako první popsal použití počítačů při obsahové analýze komponentů kurikula a uvedl tak koncept mapování kurikula do zorného pole informační vědy.¹⁸ Podle Hardena se „mapování kurikula zabývá tím, co (...), jak (...) a kdy se učí a měřeními, jichž se používá ke stanovení, zda studenti dosáhli očekávaných studijních výsledků.“¹⁹ Podle Sumsionové a Goodfellowa je mapování kurikula užitečné při identifikaci mezer, kde je přehlížen vývoj dovedností.²⁰

¹⁵ LIESSMANN, Konrad Paul. *Teorie nevzdělanosti: Omyly společnosti vědění*. 2008. KELLY, Vic A. *The Curriculum: Theory and Practice*. 2006.

¹⁶ KELLY, Vic A. *The Curriculum: Theory and Practice*. 2006. Str. 5–6.

¹⁷ HAUSMAN, Jerome J. Mapping as an Approach to Curriculum Planning. *Curriculum Theory Network*. 1974, **4**(2/3) 192–198. ISSN 0078-4931.

¹⁸ EISENBERG, Michael. Microcomputer-Based Curriculum Mapping: A Data Management Approach. Paper Presented at the *Mid-Year Meeting of the American Society for Information Science*. Bloomington, 1984.

¹⁹ HARDEN, R. M. AMEE Guide No. 21: Curriculum mapping. *Medical Teacher*. 2001, **23**(2), 123. ISSN 0142-159x. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01421590120036547>

²⁰ SUMSION, Jennifer a Joy GOODFELLOW. Identifying generic skills through curriculum mapping: a critical evaluation. *Higher Education Research & Development*. 2004, **23**(3), 329–346. ISSN 1469-8366. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/0729436042000235436>

Harden definuje mapu kurikula jako „schematickou reprezentaci kurikula zobrazující různé elementy kurikula a vztahy mezi těmito elementy.“²¹ Elementy kurikula mohou být lidé (studenti, učitelé, zaměstnanci školy), činnosti vzdělávací a testovací, cíle a výsledky vzdělávání, témata a obsah kurzů, jejich časová dotace a posloupnost, metodiky výuky, studentské zkušenosti, učební materiály a zdroje. Mapování kurikula slouží podle Hardena v oblastech jako je medicína k větší transparentnosti kurikula pro všechny zájmové skupiny a k demonstraci vazeb mezi různými komponenty kurikula. V tom je mapa kurikula nápomocná třemi základními způsoby: (1) prokazuje, zda to, co bylo zamýšleno, je i skutečně přednášeno a co se z toho studenti skutečně naučí; (2) zobrazuje vazby mezi různými částmi kurikula, důraz je kladen obzvláště na vztah mezi studijními výsledky, vzdělávacími příležitostmi, obsahem a hodnocením; (3) prozkoumává konkrétní část kurikula jako např. místo vzdělávání, studijní zdroje, rozvrhy apod. Pro přípravu mapy je potřeba nejprve prozkoumat potenciální uživatele, potřeby a otázky, které řeší, dále rozhodnout o míře komplexnosti a detailnosti zkoumání, míře interaktivity mapy – její statickosti či dynamičnosti, vazbách, které budou zpracovány, formátu a časovém rozpětí mapy.²² Uchiyama a Radin zdůrazňují význam zachycení kurikula v reálném čase, což umožňuje realizovat proces výuky řízené daty. Mapa kurikula nezachycuje pouze projektované kurikulum, ale realizované kurikulum, orientované na současnost. Vývoj mapy kurikula pak prochází pěti fázemi: (1) každý přednášející vytvoří aktuální mapu svých předmětů; (2) přednášející společného předmětu své mapy spojí; (3) všichni zapojení přednášející vytvoří horizontální přehled všech map v programu a stanoví překryvy, mezery a nekonzistentnosti; (4) identifikují oblasti vhodné ke spojení, revizi či zrušení a určí pořadí důležitosti oblastí; (5) vytvoří plán kurikula a se změnami v čase opakují celý proces. Autoři ukazují, že důsledkem participace na takovémto projektu je vzrůst kolaborace a kolegiality mezi přednášejícími zapojenými do procesu mapování.²³ Pro efektivní praxi mapování je podle Olivera potřeba uvažovat ve třech dimenzích: (1) nad nástrojem, dokumentem či sadou programů, které umožní shromáždit data o předmětech; (2) o procesu použití nástroje učiteli a podpůrným personálem, (3) nad účelem, kterému se mapování kurikula přizpůsobuje.²⁴ Podle Portera musí nástroj umožnit popis obsahu výuky takovým způsobem, aby výsledek byl nezávislý a reprodukovatelný. Celkem rozeznává tři typy nástrojů pro měření obsahu: průzkumy, obsahovou analýzu a indexy. Průzkumy tvoří učitelé zkoumající obsah výuky, obsahová analýza se provádí nad učebními materiály a indexy uspořádávají překryvy a jejich intenzitu mezi standardy a hodnocením. Sám doporučuje obsah kurikula měřit a vizualizovat s využitím topografických map a intenzity stínování, tak aby umožnilo srovnání s dalšími měřeními obsahu. Naopak nedoporučuje použití sloupcových grafů, které nezobrazují průniky a intenzitu důrazu v kurikulu. Ve svých mapách zobrazuje propojení jednotek výuky s kognitivním požadavkem.²⁵ Podobně C. Plaza a spol. používají ve výzkumu upravenou verzi Porterovy topologie ve formě tabulek zobrazujících kompetence, které slouží jako přibližná míra rozsahu pokrytí souvisejících domén v kurikulu, domény, na něž je kladen důraz, jsou v tabulkách opět zobrazeny tmavším

²¹ *ibid.*, s. 125.

²² *ibid.*

²³ UCHIYAMA, Kay Pippin a Jean L. RADIN. Curriculum Mapping in Higher Education: A Vehicle for Collaboration. *Innovative Higher Education*. 2009, 33(4), 271–280. ISSN 0742-5627. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10755-008-9078-8>

²⁴ OLIVER, Beverly, Sonia FERNS, Barbara WHRLAN a Linda LILLY. *Mapping the Curriculum for Quality Enhancement: Refining a Tool and Processes for the Purpose of Curriculum Renewal*. Paper presented at the Australian Quality Forum 2010: Quality in Uncertain Times. Gold Coast, Queensland: Australian Universities Quality Agency, 2010, 80–88.

²⁵ PORTER, Andrew C. Measuring the Content of Instruction: Uses in Research and Practice. *Educational Researcher*. 2002, 31(7), 3–14. ISSN 1469-5847. Kognitivní požadavek podle Krathwohlova revidované vzdělávací taxonomie určuje, zda studenti v dané výukové jednotce vzpomínají, vysvětlují, aplikují, analyzují, hodnotí nebo tvoří.

stínováním.²⁶ Herden uvádí další možné typy map tvořené pomocí uzlů a linek mezi nimi: síťové mapy, množinové mapy, hierarchické mapy a klastrové mapy.²⁷ McDanielsová a spol. doporučují použití konceptuálních map.²⁸ Ikuta a Goth používají k vizualizaci výsledků vzdělávání váženou mapu kurikula vizualizovanou pomocí radarových grafů.²⁹ Zvolené vizualizace odpovídají různým vzdělávacím přístupům, pedagogickým filosofiím a elementům kurikula, na něž je při zobrazení kladen důraz či zaměřena analýza.

Přehled literatury

V informační vědě se mapování kurikula kromě Eisenberga věnoval také Wilson. Topografickou mapu informačních studií zkonstruoval pomocí Vennových diagramů. Wilson nespecifikuje, co to Vennovy diagramy jsou. Matematická teorie grafů definuje n -křivkový Vennův diagram $C = \{C_1, \dots, C_n\}$ jako „rovinný graf $V(C)$ s barevnými hranami, jehož vrcholy jsou průsečíky křivek, a jehož hrany odpovídají výseči hran mezi průsečíky.“³⁰ Vennův diagram má omezené množství průsečíků mezi křivkami, které tvoří spojitě oblasti. „Vennův systém poskytuje důvěryhodnou a kompletní logickou reprezentaci systému.“³¹ Použijeme-li vymezení, s nímž pracují informační vědci, můžeme Vennův diagram definovat jako „kvalitativní a deskriptivní techniku zobrazující logické vztahy mezi množinami univerza či populace.“³²

Wilsonova mapa zahrnuje čtyři základní oblasti informační vědy – Informační obsah, Informační systémy, Lidé a Organizace. V překrývajících se oblastech vznikají kombinacemi nové předměty, příklad jejich konstrukce prezentuje Wilson ve formě seznamu předmětů. Na obrázku č. 2 je odvozený Wilsonův model. Není skutečným Vennovým diagramem, jelikož nepokrývá všechny průniky kružnic. Poslední, pátou křivku v modelu označuje Wilson jako Politiku, plánování a strategie. Překrývá obory popsané v kurikulu a z pohledu Vennova diagramu jde o vnější, prázdnou oblast. Podle Wilsona lze Vennovu topografickou mapu kurikula použít několika způsoby. Může sloužit k nalezení důležitých oblastí při přípravě nového kurikula, pro rozvoj předmětů na základě odbornosti zaměstnanců nebo naopak rozvoje přednášejících podle změn v oboru. Pomáhá při stanovení distribuce předmětů a slabě pokrytých míst v „základních oblastech“, při komparaci studijních programů. Model lze použít jako benchmark nebo pro stanovení vztahu mezi výukou a novými oblastmi výzkumů či společného výzkumného tématu pro vědecké týmy.³³

²⁶ PLAZA, Cecilia M., JoLaine Reiersen DRAUGALIS, Marion K. SLACK, Grant H. SKREPNEK a Karen Ann SAUER. Curriculum Mapping in Program Assessment and Evaluation. *American Journal of Pharmaceutical Education*. 2007, **71**(2), 1–8. ISSN 0002-9459.

²⁷ HARDEN, R. M. AMEE Guide No. 21: Curriculum mapping. *Medical Teacher*. 2001, **23**(2), 123–137. ISSN 0142-159x. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01421590120036547>

²⁸ McDANIEL, Elizabeth, Brenda ROTH a Michael MILLER. Concept Mapping as a Tool for Curriculum Design. *Issues in Informing Science & Information Technology*. 2005, 2, 505–513. ISSN 1547-9684.

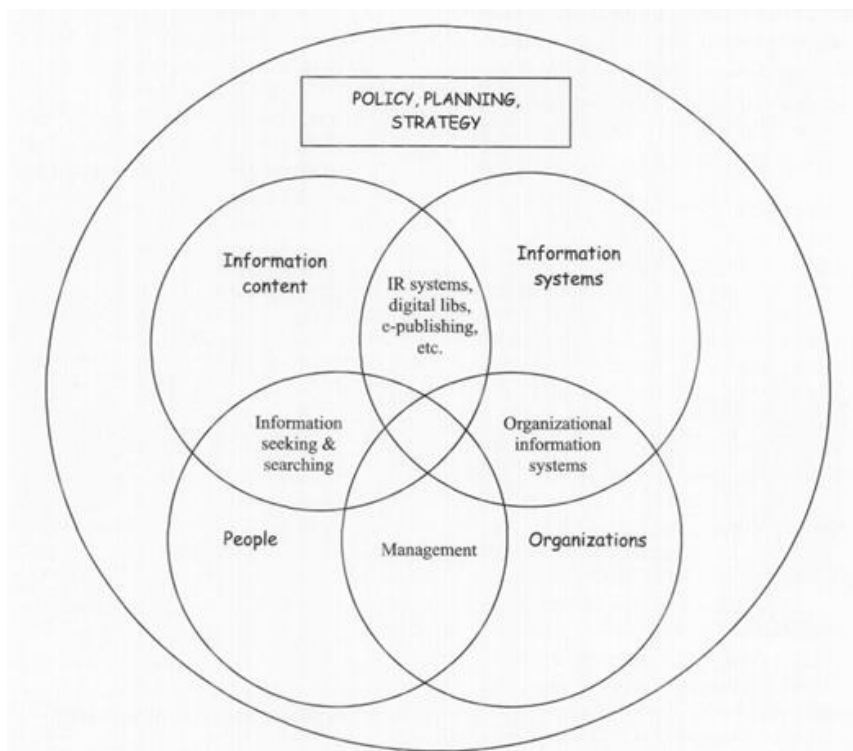
²⁹ IKUTA, Takashi a Yasushi GOTOH. Development of Visualization of Learning Outcomes Using Curriculum Mapping. In SAMPSON, Demetrios at all (Eds.). *Digital Systems for Open Access to Formal and Informal Learning*. Cham: Springer, 69–82. ISBN 978-3-319-02264-2.

³⁰ RUSKEY, Frank a Mark WESTON. A survey of Venn diagrams. *The Electronic Journal of Combinatorics*, [online]. 1997, **4**(5). Version revisited in 2005 [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.combinatorics.org/Surveys/ds5/VennEJC.html>

³¹ RUSKEY, Frank a Mark WESTON. A survey of Venn diagrams. *The Electronic Journal of Combinatorics*, [online]. 1997, **4**(5). Version revisited in 2005 [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.combinatorics.org/Surveys/ds5/VennEJC.html>

³² DAVIS, Charles H. a James E. RUSH. *Guide to Information Science*. Westport: Greenwood, 1979, s. 4. ISBN 0-313-20982-0.

³³ WILSON T. D. Mapping the curriculum in information studies. *New Library World*. 2001, **12**(11/12), 436–442. ISSN 0307-4803.

Obr. č. 2 Mapa Informačních studií podle Wilsona

Zdroj: WILSON T. D. Mapping the curriculum in information studies. *New Library World*. 2001, 12(11/12), 436-442. ISSN 0307-4803.

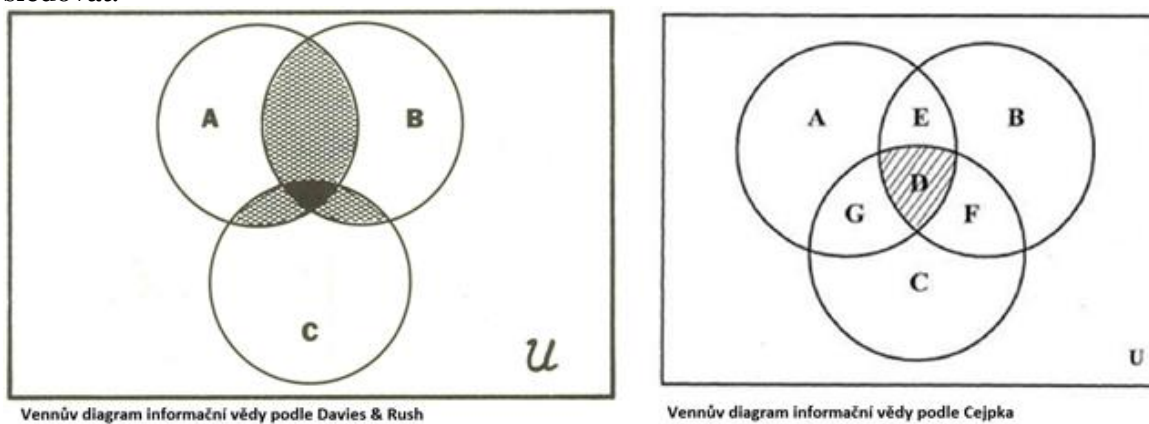
V intencích Wilsona mapu dále používá Macevičiūtė a spol. k rozvoji kurikula mezinárodního magisterského studijního programu Digital Libraries and Information Services na švédské School of Library and Information Science, oboru realizovaného společně univerzitami Borås a Göteborg.³⁴ Také Juznic a Badovinac použili Wilsonovu typografickou mapu pro komparativní analýzu studijních programů informačních studií a knihovnictví v Evropě s cílem určit, zda obory prošly transformací či setrvávají v tradičním módu fungování. Jelikož se ve své studii nechtějí omezit pouze na názvy kurzů, ale chtějí pracovat s kompetencemi jako se základní jednotkou analýzy, nepoužívají Vennovy diagramy, ale pouze Wilsonův model. K němu doplňují dvě další oblasti – Dovednosti a Praxi. Současně tím ztrácí možnost jednoznačně klasifikovat kurzy s různým obsahem a kompetencemi do průnikových oblastí. Výsledkem je ztráta kontextu průnikových kurzů. Ze studie autorů vyplývá, že kurzy jsou v kurikulech evropských škol distribuovány následovně: Informační obsah 28%, Informační systémy 14%, Lidé 5%, Organizace 22%, Dovednosti 26%, Praxe 5%. Výrazný je trend změny názvů studijních oborů, kdy všechny zkoumané obory kromě maďarských zařadily do názvu pojem informace, turecké a estonské obory dokonce z názvu úplně pojem knihovna vyřadili. Současně je silná tendence používat název Informační studia a knihovnictví místo ostrého rozlišení informační vědy a knihovnictví. Podle autorů nízké zastoupení kurzů z oblasti informační systémy indikuje, že změna názvů škol je pouze kosmetickou úpravou.³⁵ Poslední studii, která dále rozpracovala Wilsonovu mapu kurikula, je studie Bronteinové. Bronteinová zmapovala začlenění přístupů zaměřených na uživatele do obsahu kurikul informačních studií

³⁴ MACEVIČIŪTĚ, Elena a Tom WILSON, Helena FRANCKE. Developing a Digital Libraries Master's Programme. In AGOSTI, Maristella et al. (Eds.). *Research and advanced technology for digital libraries 13th European conference, ECDL 2009, Corfu, Greece, September 27 – October 2, 2009: proceedings*. Berlin: SpringerLink, 2009, 402–407. ISBN 978-3-642-04346-8.

³⁵ JUZNIC, Primož a Branka BADOVINAC. Toward library and information science education in the European Union. *New Library World* [online]. 2005, 106(3/4), 173–186 [cit. 2016-02-03]. ISSN 0307-4803. Dostupné z: <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/03074800510587372>

a knihovnictví.³⁶ Pro průzkum kurikul použila zakotvenou teorii, metodologii, která je pro metodu vizualizace Vennovými diagramy s pevně stanoveným počtem kružnic nevhodná. Autorka pracuje s Wilsonovou mapou jako s Vennovým diagramem o pěti kružnicích. Ve Wilsonově modelu pátá množina tvoří okolí diagramu, a proto se za samotnou množinu nepočítá. Výsledkem mapy Bronsteinové je grafická vizualizace porušující pravidla tvorby Vennových diagramů a není na ni možné použít logické operace diagramů. Zajímavější jsou zjištění, k nimž Bronsteinové dospěla – oborová kurikula podle ní úspěšně míchají tradiční přístup k základním dovednostem informační obsluhy a uživatelský přístup zaměřený na informační potřeby a chování uživatelů. I přesto je v kurikulech kladený malý důraz na personální a sociální kompetence jako je efektivní komunikace a vyjednávání či týmový přístup založený na kolaboraci a leadershipu.³⁷

Pro vizualizaci vztahů v kurikulu použili Vennovy diagramy také Davis a Rush. V Průvodci informační vědou z roku 1979 popisují informační vědu jako interdisciplinární obor, v němž se prolíná široké spektrum činností, a to od teorie informace (U[A]) přes informační technologii (U[B]) až po funkce orientované na služby (U[C]). Celý diagram označuje informační vědu v širším pojetí, průnikové části diagramu pak označují informační vědu v užším pojetí.³⁸ Klasifikaci dále modifikoval Cejpek, v jeho pojetí spadají první dvě křivky Davise a Rushe do jedné oblasti, a to do informatiky, kterou ztotožňuje s vědou o počítači (U[B]), do oblasti (U[A]) zahrnuje filozofii, přírodní a humanitní vědy a interdisciplinární vědy věnující se fenoménu informací, jako příklad uvádí neurofyzilogii a neuropatologii, psychologii, pedagogiku, andragogiku, kulturologii, antropologii, sociologii, kybernetiku a systémovou teorii. Oblast (U[C]) Cejpek podobně jako Davies a Rush vymezuje pro aplikovanou informační vědu. Průnik všech tří oblastí (U[D]) pak podle Cejпка tvoří teoretickou informační vědu, kterou označuje za „tvrdé jádro informační vědy“.³⁹ Po roce 2000 začal Cejpek působit v Kabinetu informačních studií a knihovnictví v Brně a své představy o struktuře informační vědy promítnul do jejího kurikula. V následující části krátce popíšeme historický vývoj studijního oboru Informačních studií a knihovnictví v Brně a stanovíme období, které budeme v naší analýze vývoje kurikula sledovat.

Obr. č. 3: Vennův diagram informační vědy podle Davis – Rushe a Cejпка

Zdroj: DAVIS, Charles H. a James E. RUSH. *Guide to Information Science*. Westport: Greenwood, 1979, s. 4. ISBN 0-313-20982-0. CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. 2. přepracované vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 172. ISBN 80-246-1037-X.

³⁶ BRONSTEIN, Jenny. Current trends in library and information studies curricula around the world. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society* [online]. 2007, 5(2/3), 59-78 [cit. 2016-02-03]. ISSN 1477-996x. Dostupné z: <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/14779960710837579>

³⁷ *ibid.*

³⁸ DAVIS, Charles H. a James E. RUSH. *Guide to Information Science*. Westport: Greenwood, 1979, s. 4. ISBN 0-313-20982-0. V pozdějších vydáních knihy již tato klasifikace chybí.

³⁹ CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. 2. přepracované vyd. Praha: Karolinum, 2005, 172–173. ISBN 80-246-1037-X.

Historie Kabinetu informačních studií a knihovnictví

Kabinet informačních studií a knihovnictví vznikl z potřeby snížit nedostatek vysokoškolsky kvalifikovaného personálu knihoven na Moravě, který byl bolestivě pocíťován zvláště Moravskou zemskou knihovnou v Brně. Popud pro založení oboru dal její tehdejší ředitel Jaromír Kubíček. Od roku 1988 jednal Kubíček o možném zřízení studijního programu na Vysokém učení technickém, kde by knihovnická specializace byla jako součást studia informatiky vyučována ve 4. a 5. ročníku studia. Po roce 1990 začal společně s historikem Janem Janákem jednat s rektorem Masarykovy univerzity Milanem Jelínkem, výsledkem byl zisk souhlasu otevřít na Masarykové univerzitě specializaci knihovnictví.⁴⁰ Plánované kurikulum se poprvé oficiálně objevilo v Seznamu přednášek na Filozofické fakultě ve studijním roce 1991, akreditováno a realizováno bylo studium od roku 1991/1992. Prvním vedoucím ústavu se stal Miroslav Flodr, který chtěl samostatnost pro pomocné vědy historické a archivnictví, strategickým spojením s knihovnictvím mohl ustavit samostatnou katedru – Ústav pomocných věd historických, archivnictví a knihovnictví. Základní koncept kurikula byl přebrán z Univerzity Karlovy. Název oboru nese stopu vlivu koncepce knihovnictví převažující ve východním bloku – Vědecké informace a knihovnictví. Podpora výuky ze strany katedry však byla minimální, pro výuku se využívaly především všeobecné předměty. V tomto kontextu se jevilo jako nejvhodnější specializovat výuku na knihovědu, což učinilo profil studia jedinečným. Odbornou část výuky zajišťovali z velké části zaměstnanci Moravské zemské knihovny, vědecké knihovny v Olomouci (tehdejší ředitelka Marie Nádvorníková) a externisté. Studenti, jejichž zájem o obor byl spíše technologický než knihovědný, mohli navštěvovat vhodné předměty na Fakultě informatiky pod záštitou Miroslava Bartoška. Studium bylo realizováno pouze ve formě dálkové s dvouletým intervalem pro zápis do nového ročníku. V roce 1991/1992 bylo ke studiu v souladu se stanovenými kvótami přijato 18, v roce 1993/1994 12 a v roce 1995/1996 19 uchazečů, ačkoli zájem o studium byl vyšší.⁴¹ Od roku 1997 se začalo jednat o prezenčním studiu, které umožnila reakreditace oboru v roce 1998. V tomto roce je obor přeřazen pod Ústav pedagogických věd pod vedením Jana Supa. Denní studium bylo poprvé otevřeno v roce 1999, od roku 2001 probíhal zápis do nových ročníků studia každoročně. V roce 2000 se vedení ústavu ujímá ředitelka knihovny filozofické fakulty Pavla Kánská. Ke spolupráci zve Jiřího Cejпка, společně akreditují obor v roce 2001, tentokrát již se zaměřením na informační vědu. Do kurikula poprvé vstupuje větší možnost volby studijních předmětů se zavedením rozlišení mezi povinnými a volitelnými předměty. K přípravě akreditace v roce 2005 jsou přizváni čerství absolventi oboru. Novinkou je změna názvu oboru z Vědeckých informací a knihovnictví na Informační studia a knihovnictví a také nová organizace studia v souladu s Boloňským procesem rozdělující studium na bakalářský a navazující magisterský stupeň. Oba jsou realizovány jak v prezenční, tak v distanční formě. Další akreditace studia proběhla v roce 2009. V roce 2014 se obor přihlásil k širšímu pojetí i-škol a přizpůsobuje magisterské kurikulum tak, že se studenti mohou specializovat ve třech různých profilacích: Datový a informační management, Design informačních služeb a Technologie ve vzdělávání. Navazující magisterský studijní obor je v této podobě akreditován v roce 2015. Změny studijního profilu budeme sledovat v letech akreditace. Právě v těchto letech se totiž budou projevovat nové změny projektované do kurikula. První akreditované kurikulum analyzujeme na základě jeho plánované verze, zveřejněné v Seznamu přednášek na Filozofické fakultě. Kurikulum akreditované v roce 2009 analyzujeme podle sylabů následujícího roku. Analyzované roky budou tedy 1991, 1998, 2001, 2005, 2010 a 2014. Bakalářský studijní profil analyzujeme na základě odpovídající části kurikula z let 1991 a 1998,

⁴⁰ KUBÍČEK, Jaromír. *Ke kořenům aneb jak to všechno začalo*. Vystoupení v rámci KISKFóra: KISKstory aneb jak to tehdy vlastně bylo, 22. 10. 2015, Mosilana Hub Brno. Pořádající instituce Kabinet informačních studií a knihovnictví V Brně.

⁴¹ FOBEROVÁ, Libuše. Dvacet let se vyučuje studijní program Informační studia a knihovnictví na Moravě a ve Slezsku. *Duha* [online]. 2011, 25(3). ISSN 1804-4255 [cit. 2016-02-08]. Dostupný z: <http://duha.mzk.cz/clanky/dvacet-let-se-vyucuje-studijni-program-informacni-studia-knihovnictvi-na-morave-ve-slezsku>.

za rok akreditování samostatného bakalářského kurikula 2005 a za rok 2014, jež reprezentuje aktuální stav kurikula. Magisterský studijní obor analyzujeme v letech 1991, 1998 a 2001 v odpovídající části kurikula a za rok 2010 a 2014, kdy byl připraven poslední akreditovaný plán studia.

Metoda

Konstrukce profesní identity

Cílem předložené studie bylo zmapovat vývoj kurikula studijního programu B, N 7201 Informační studia a knihovnictví na Masarykově univerzitě v Brně a identifikovat transformace, kterými kurikulum během svého vývoje prošlo. Transformací rozumíme změnu stavu nebo koncentrace ve struktuře kurikula, projevující se ve složení, uspořádání a shlukování kurzů. Transformace kurikula se projevují v jeho uspořádání. Proto bylo potřeba zachytit různé etapy uspořádání kurikula a stanovit vzorec změn, k nimž v kurikulu dochází. Vedlejším cílem bylo zjistit, zda současný profil odpovídá svojí strukturou profilu i-školy, k jejímuž konceptu se Kabinet informačních studií a knihovnictví hlásí. Studie vychází z předpokladu paralelní existence dvou profesních identit, jež mají poněkud odlišné domény uplatnění. První tradiční profesní identita je knihovnictví, druhá je informační věda, ve svém v současnosti nejradikálnějším výrazu reprezentovaná hnutím i-škol.⁴² Odlišná profesní identita znamená posun v perspektivě studijního oboru – perspektiva zaměřená na knihovny jako instituce, které jsou obklopené uživateli a zajišťují snadný přístup ke knihám a dalším dokumentům, je nahrazena perspektivou, v níž jsou ústřední procesy charakteristické pro životní cyklus informace (od tvorby, shromáždění, zpracování, uložení, distribuci a využití až po zánik) a přesahují rámec jednoho typu institucí.⁴³ Knihovnictví definujeme dimenzemi Knihovny, Knihy a Lidé. Informační obor definujeme dimenzemi Informace, Technologie a Lidé. Dimenze Knihovny zahrnuje všechny kurzy spojené s knihovnou jako institucí, s jejími fondy a se službami, které poskytuje, včetně praktické činnosti vykonávané v těchto institucích. Do domény Knihy patří kurzy spojené s objekty nesoucí znakově zaznamenaný obsah, kam patří kurzy knihovědné a literární. Dimenze Informace zahrnuje kurzy věnující se povaze informace samotné, jejím formám, vlastnostem, principům, jejímu životnímu cyklu včetně informačních procesů a použití informací. Dimenze Technologie zahrnuje primárně informační technologie a jejich aplikaci. Doména Lidé je oběma profesím společná. Zahrnuje jednak uživatele, a to jak uživatele knihoven, tak uživatele informací. Zahrnuje však také člověka v širokém významu, reflektovaném všeobecnými poznatky o člověku v humanitních a sociálních vědách. Zatímco v této doméně jsou obě profese konvergentní a vedou k prolínání a míchání obou identit, další domény jsou oborově specifické a umožní sledovat profilaci kurikula jedním či druhým směrem.

Vědecká a aplikační povaha oboru

Vedle doménového profilu studia jsme sledovali také vědeckou povahu oboru. Ta zahrnuje zařazení každého kurzu do oblasti humanitních, sociálních, přírodních či technických věd na základě metodologie daného oboru. Humanitní vědy studují lidskou kulturu a její doklady, k čemuž používají metody kritické, spekulativní a interpretativní. Sociální vědy studují společnost a vztahy mezi jedinci, kteří tuto společnost tvoří, eklekticky používají vědecké

⁴² Hnutí i-škol nepředstavuje aktuální vývoj celé informační vědy, ale pouze její část. Informační věda se spíše než samostatně vyskytuje často ve studijním programu společně s knihovnictvím pod zkratkou LIS – Library and Information Science, studijní obory na i-školách termín knihovnictví z názvu vypouští, protože knihovnictví je chápáno jako jedna z mnoha možných specializací informačního oboru.

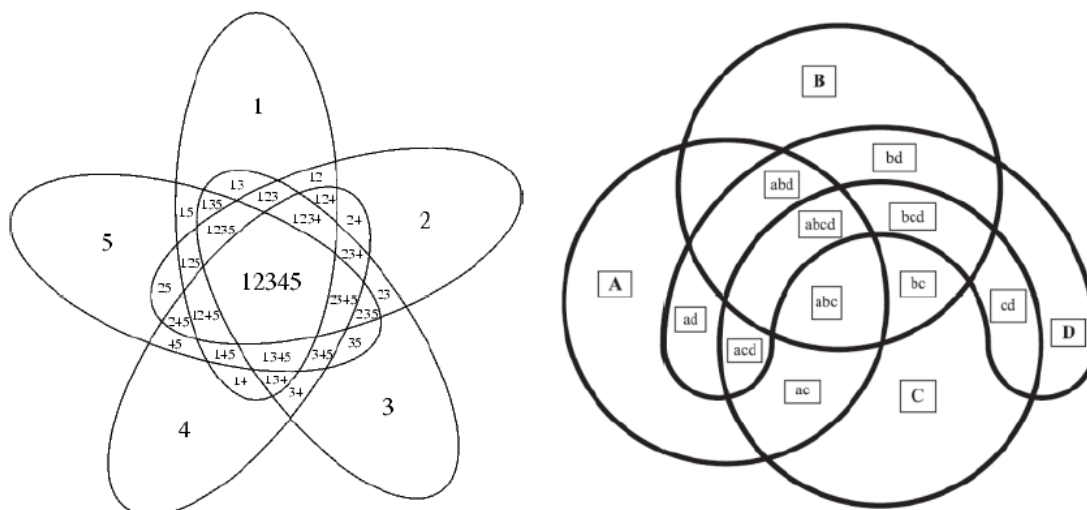
⁴³ SUTTON, Stuart. *Education for Library Service in the Digital Age*. Keynote talk at California Academic & Research Libraries Conference: Re-Tooling Academic Libraries for the Digital Age [online]. October 20 – 21, 1995 [cit. 2016-14-02]. Dostupné z: <http://www.carl-acrl.org/archives/ConferencesArchive/Conference95/sutton.text.html>

metody jak kvalitativní, tak kvantitativní, časté jsou statistické metody. Přírodní vědy studují přírodní fenomény spojené s životem či se hmotou, jejich metody jsou kvantitativní, analytické a empirické. Technické vědy zkoumají techniku a technické systémy, jejich metody jsou konstruktivistické a operativní. V rámci vědecké povahy oboru sledujeme i vědeckou a aplikační dimenzi oboru. Vědecká dimenze oboru vyjadřuje poměr mezi výzkumně a znalostně orientovanými kurzy a kurzy zaměřenými na dovednosti, aplikační dimenze oboru vyjadřuje poměr mezi cvičeními a teoretickými kurzy. Vědeckou dimenzi oboru rozlišujeme podle požadovaných výstupů z kurzu. Kurz je výzkumný, pokud je součástí jeho ukončení vypracování studie, návrh metodologie, výzkum, experiment nebo osvojení znalostí formou testu či ústní zkoušky. Dovednostní kurz je ukončen projektem, tvorbou aplikace, testováním a evaluací či prací ve službách. Aplikační dimenze oboru znamená zaměření na teorii či na praktické cvičení v závislosti na rozsahu činností během přednášek rozlišených podle hodinové dotace – teoretické zaměření má většinu hodin přednáškovou, praktické cvičení má většinu hodin seminárních. Předpokládáme, že zavedení specializačních profilací ve studijním programu Informačních studií a knihovnictví v Brně během poslední akreditace magisterského studia v roce 2014 společně s přihlášením se k širšímu hnutí i-škol nebyl pouze marketingový počín snažící se přilákat nové studenty, ale šlo o změnu strukturální. Ta se projeví převahou kurzů v oblastech studia informace – lidé – technologie. Důraz bude kladen na vědecké aspekty kurzů a interdisciplinaritu (předměty v průnikových oblastech), nejvíce kurzů bude také v oblasti technických a sociálních věd.

Vizualizace studijních profilů

Uspořádání kurikula zachytíme procesem mapování kurikula a k zobrazení výsledku použijeme vizualizaci barevně stínovanými Vennovými diagramy. Barevné stínování je určeno hustotou elementů v buňkách – čím více elementů, tím sytější barva. Barevnost diagramu vypovídá o dvou charakteristikách kurikula. Rozsah barevných ploch buněk informuje o různorodosti, o tom, jak je škála nabízených kurzů distribuována a jak pokrývá různé domény. Sytost barev vypovídá o specializaci, tedy o oblastech, v nichž je koncentrován soubor tematicky relevantních předmětů. Pro reprezentaci doménového profilu jsme použili Vennův diagram o pěti křivkách podle Grünbaumovy konstrukce, který budeme všeobecně označovat jako typ Vizualizace *a*. Jednotlivé domény jsou reprezentovány takto: (1) Knihy; (2) Informace; (3) Lidé; (4) Technologie; (5) Knihovny. Pro vizualizaci vědecké povahy oboru jsme použili Vennův diagram o čtyřech křivkách podle Vennovy konstrukce, dále označovaný jako typ Vizualizace *b*, s tímto rozložením tříd: (A) Humanitní vědy; (B) Sociální vědy; (C) Přírodní vědy; (D) Technické vědy. Větší koncentrace kurzů v buňkách patřících více křivkám současně, tzv. průnikových kurzů, vypovídá o interdisciplinaritě kurikula. Průnikové oblasti vyžadují integraci znalostí z různých domén. S rostoucím počtem ploch překrývajících se v buňce se posunujeme od multidisciplinarity k transdisciplinaritě. Množství průnikových oblastí vypovídá o významu, přičítanému interdisciplinaritě. V případě velkého rozsahu interdisciplinaritě pak lze pomocí kurzů distribuovaných v buňkách bez průniků, tzv. bází, stanovit doménový základ, z jehož perspektivy je interdisciplinární přesah konstruován. Ke stanovení konkrétního typu interdisciplinaritě by však bylo třeba ověřit míru integrace idejí a postupů.⁴⁴ Vědecká a aplikační dimenze oboru jsou znázorněny pomocí výsečových grafů.

⁴⁴ K tématu interdisciplinaritě a jejích různých typů viz LATTUCA, Lisa R. *Creating Interdisciplinarity: Interdisciplinarity Research and Teaching among College and University Faculty*. Nashville: Vanderbilt University Press, 2001, 296 s. ISBN 0-8265-1383-2.

Obr. č. 5 Vennovy diagramy o pěti a čtyřech křivkách s popisky buněk

Zdroj: RUSKEY, Frank – WESTON, Mark – A Survey of Venn Diagrams. *The Electronic Journal of Combinatorics* [online]. Pravý upravený diagram WILSON, Thomas Daniel. Mapping the curriculum in information studies. 2001. Str. 439.

Vennovy diagramy mapují projektované studijní kurikulum, jak je zachyceno v oficiálních dokumentech předložených k akreditaci, na jejichž základě je mapována skladba kurikula, a v informačním systému Masarykovy univerzity pro detaily o obsahu kurzu (syllaby, osnovy). Každý kurz je zařazen právě do jedné domény, pokud je to možné. Pokud do jedné domény jednoznačně zařadit nelze, je zařazen do oblasti odpovídající průniku domén, jež se v kurzu prolínají. Stejně byly získány údaje pro požadované ukončení a časovou dotaci vědecké a aplikační dimenze kurzů. Kurz se stejným názvem nemusí být v různých časových obdobích klasifikován stejně, pokud se výrazněji změnila jeho náplň či požadavky na ukončení. Diagramy jsou nejprve analyzovány po jednotlivých obdobích, následně jsou tato období srovnána. Kurikulum plánované v letech 1991 a 1998 bylo pětiletým studijním oborem. Po třech letech studia probíhala souborná zkouška, která byla obdobou zkoušky bakalářské, studenti za ni však nezískali vysokoškolský titul a také nemuseli skládat přijímací zkoušky na navazující studium. Pro potřeby srovnání proto rozdělujeme tyto ročníky dle pevného plánu studia na dvě části odpovídající funkčně bakalářskému a magisterskému studiu. Do kurikula jsou také zahrnuty kurzy nabízené pro studenty ERASMUS stáží, které byly realizovány po akreditaci v roce 2010. Po následující akreditaci již dále nabízeny nejsou. Naše studie má několik omezení. Mapování kurikula je založeno na plánovaném kurikulu, které nemusí odpovídat kurikulu skutečně realizovanému. Analýza je omezena na plány a retrospektivní dimenzi. Není zachycena samotná povaha dynamiky změn, ale pouze statické profily v odpovídajících intervalech. Studie je založena na systémových předpokladech – předpokladu existence více identit, z nichž jsou vybrány právě dvě identity odpovídající extrémním polohám, identita informační vědy je ztotožněna s identitou hnutí i-škol. Zaměřením na kategorie odlišných profesních identit mapujeme proměnné dané systémem, čímž replikujeme systémově chápanou propast mezi knihovníky a informačními vědci. Ta nemusí odpovídat prožívané zkušenosti lidí z praxe ani přednášejících, kteří utvářejí identitu oboru. Rozložení kurikula do doménových množin nevyovídá také nic o znalostech a dovednostech studentů, kteří si v nabídce kurzů volí vlastní cestu podle svých zájmů a studentských zkušeností. Nutné je zmínit i limit související s jistou mírou subjektivity, která vstupuje do procesu třídění kurzů do kategorií. Zařazení kurzu do kategorie nemusí být pouze na základě objektivně zjistitelných znaků, svoji roli při posuzování obsahu kurzů mohou mít tacitní znalosti a zkušenosti autora s kurikulem.

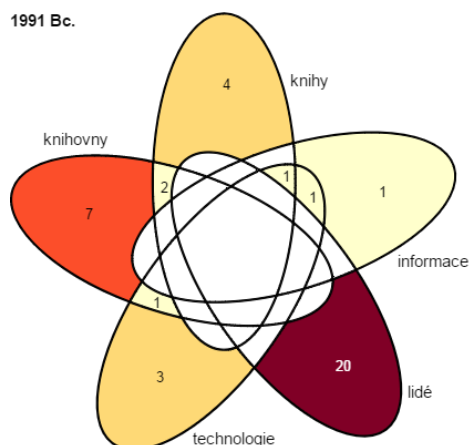
Výzkum

Období 1 Profil studijního programu 1991

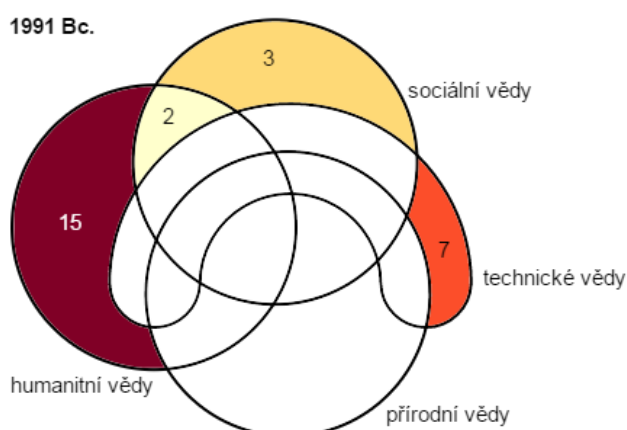
První zveřejněné kurikulum je realizováno na Ústavu pomocných věd historických, archivnictví a knihovnictví. Míra volby vlastní studijní cesty je minimální, studenti mají většinu předmětů povinnou.

„Bakalářské“ kurzy

Kurikulum v roce 1991. V profilu kurikula je patrný důraz na kategorii lidé. Z grafu č. 2 je patrné, že se jedná o kurzy převážně z všeobecných humanitních věd. Projevuje se tak nedostatečná kapacita odborníků na knihovnictví a zaplnění kurikula nabídkou kurzů z oblasti historie a archivnictví. Odborné kurzy jsou nabízeny v doméně knih, knihoven a jejich průniku. Slabě je zastoupena informační doména, do kurikula se dostává zvláště v souvislosti s kurzy zaměřenými na technologii. Profil bakalářského studia je knihovnický, ovšem s důrazem na technologii. Samotné technologické kurzy však nejsou do knihovnického kurikula příliš integrovány, pouze jeden kurz nabízí propojení domény knihoven a technologií. V kurikulu převažují kurzy zaměřené na znalosti a testování, prakticky jsou orientované kurzy na práci s počítačem, komunikaci a informační systémy.

Graf č. 1

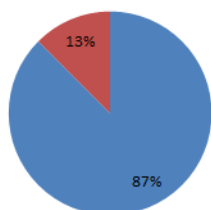
Graf č. 2

Příklad struktury kurzů

- 1 – Úvod do knihovědy
- 1 – Paleografie
- 15 – Nauka o dokumentech
- 2 – Teoretické základy informačních systémů
- 3 – Sociální komunikace
- 3 – Lokální společenství vesnice a města
- 3 – Vinohradnická kultura
- 3 – Folklor evropských národů
- 4 – Práce s PC – základy
- 4 – Informační technika
- 5 – Budování a organizace knihovního fondu

Vědecká dimenze 1991 Bc.

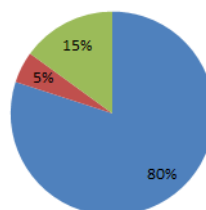
■ Znalosti ■ Dovednosti

Graf č. 3

Aplikační dimenze 1991 Bc.

■ Teorie ■ Cvičení ■ Mix

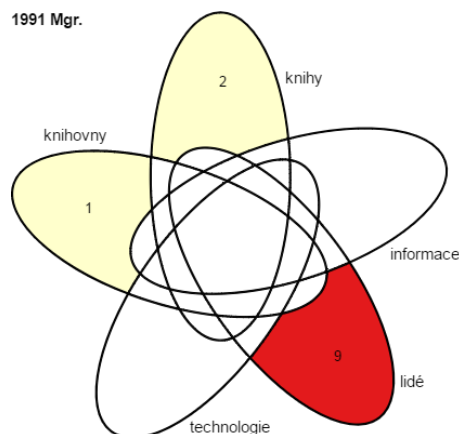

Graf č. 4

„Magisterské“ kurzy

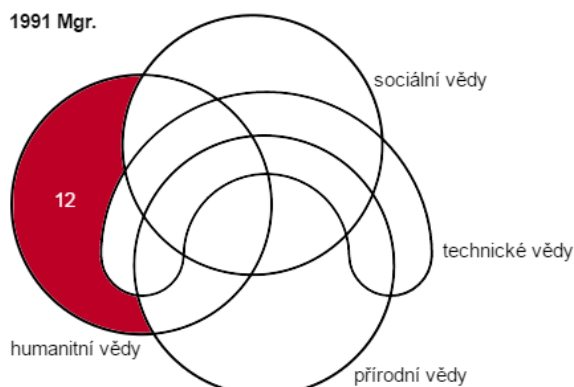
Kurikulum odpovídající magisterskému stupni je úzkoprofilové, knihovnám se věnuje pouze jediný kurz, dva se věnují knihovědné doméně, ostatní náleží do teoretické oblasti humanitních věd. Patrná je závislost na externích kurzech přednášených v rámci jiných humanitních oborů.

1991 Mgr.

Graf č. 5

1991 Mgr.

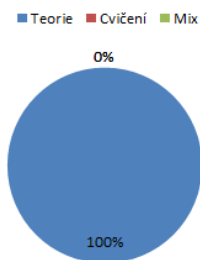

Graf č. 6

Příklad struktury kurzů

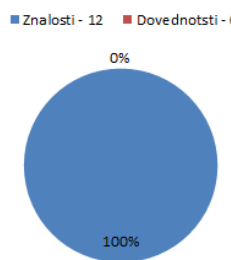
- 1 – Dějiny starší české literatury
- 3 – Etnochoreologie
- 3 – Kodikologie
- 3 – Národopisná ikonografie
- 3 – Lidové divadlo
- 5 – Dějiny knihoven

Aplikační dimenze 1991 Mgr.

Graf č. 7

Vědecká dimenze 1991 Mgr.

Graf č. 8

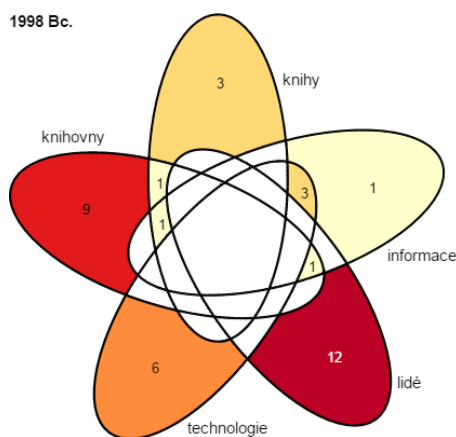
Období 2 Profil studijního programu 1998

Studijní obor se stává součástí Ústavu pedagogických věd a začíná se realizovat formou prezenčního studia.

„Bakalářské“ kurzy

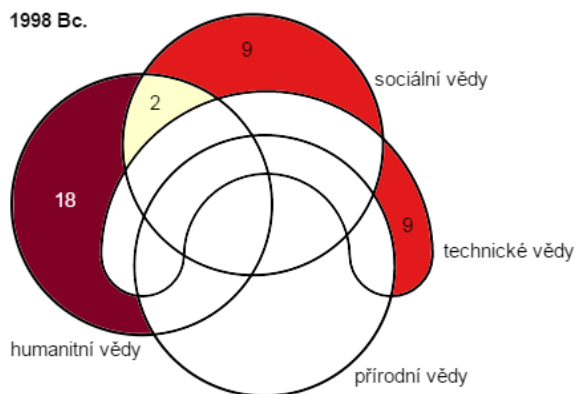
Kurikulum je stále postaveno silně na humanitních kurzech snažících se porozumět člověku a jeho kultuře. Přibývá však kurzů specializovaných na doménu knihoven, mírně se rozšiřuje i nabídka v oblasti domény knih, obě oblasti začínají zahrnovat do kurikula i přesahy do informační domény. Ta je však nejvíce zastoupena díky aplikaci technologií v životním cyklu informace. Integrace technologií do nejsilnějších domén v podstatě neexistuje. Roste množství sociálně vědných kurzů. Profil druhého sledovaného období je vysoce diverzifikovaný, existuje v něm široká různorodost kurzů. Vysoká diverzita kurzů však není provázána prolínáním perspektiv a znalostí z různých domén. Kurikulum nabízí šířku, ne však již integraci nabízených znalostí. Nabízená všeobecnost je plochá. V kurikulu je stále převaha teoretických kurzů inklinujících k frontální výuce, roste však důraz na praktická cvičení, který se objevuje i u humanitně orientovaných kurzů na filosofii a historii.

1998 Bc.

Graf č. 9

1998 Bc.

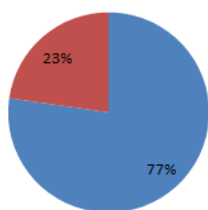
Graf č. 10

Příklad struktury kurzů

- 1 – Dějiny knihtisku
- 24 – Základy informatiky a kybernetiky
- 3 – Filozofie 2
- 3 – Obecné dějiny 2
- 3 – Základy pomocných věd historických
- 5 – Úvod do knihovnictví a vědeckých informací
- 5 – Dokumentografické a selekční jazyky

Vědecká dimenze 1998 Mgr.

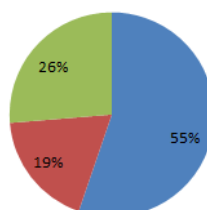
■ Znalosti ■ Dovednosti

Graf č. 11

Aplikační dimenze 1998 Bc.

■ Teorie ■ Cvičení ■ Mix

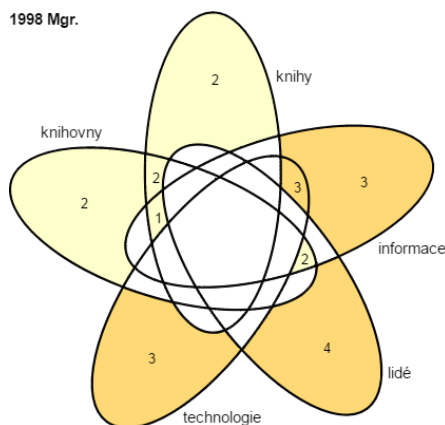

Graf č. 12

Magisterské kurzy

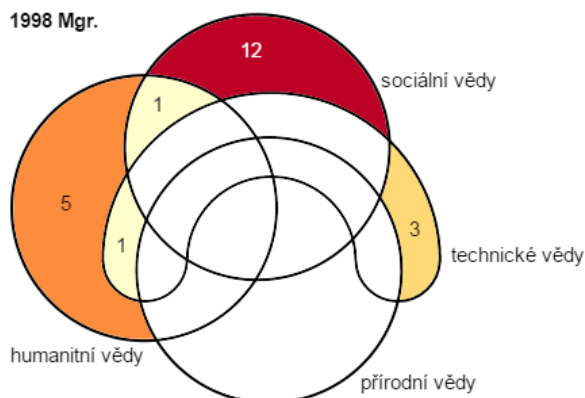
Ačkoli i v části kurikula odpovídající magisterskému studiu je vysoká diverzita kurzů, již nejsou v doméně lidé v převaze. Jejich množství klesá a ustupuje dalším kurzům. Objevuje se i sociální či uživatelský aspekt domény. Posiluje zvláště doména informační. Prakticky je přístupováno nejen k práci s uživatelem, ale také v oblasti aplikace jazykových znalostí. Všeobecné pojetí bakalářského profilu s knihovnickou orientací je doplňováno rostoucím významem informační profilace ve studiu magisterském. Povrchní všeobecnost poskytuje široké vzdělání, ale také oslabuje jednoznačnou identitu knihovnické profese. Kurikulum je váhavě rozkročeno do řady směrů a naznačuje změnu trendů v oborovém vzdělávání.

1998 Mgr.

Graf č. 13

1998 Mgr.

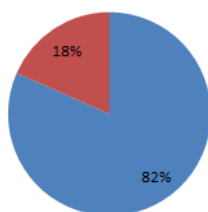
Graf č. 14

Příklad struktury kurzů

- 1 – Úvod do archivnictví
 - 15 – Bibliopedagogika
 - 15 – Služby – čtenáři a uživatelé
- 2 – Management informačních systémů
 - 2 – Organizace dat – databáze
 - 2 – Služby sítě internet
- 24 – Úvod do počítačové lingvistiky
- 5 – Odborná stáž v knihovně

Vědecká dimenze 1998 Bc.

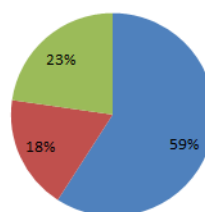
■ Znalosti ■ Dovednosti

Graf č. 15

Aplikační dimenze 1998 Mgr.

■ Teorie ■ Cvičení ■ Mix

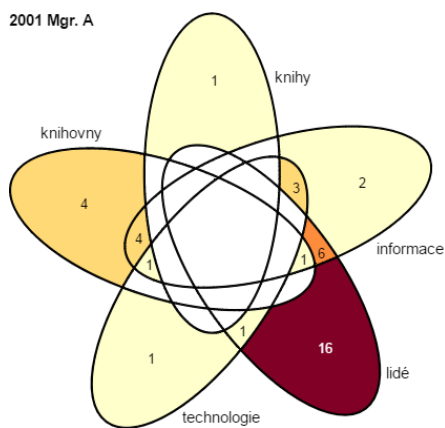
Graf č. 16

Období 3 Profil magisterského studijního programu 2001

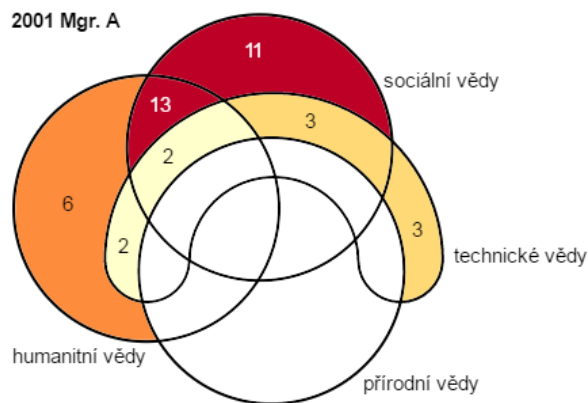
Rok 2001 se již realizuje v duchu nové orientace kurikula pod vlivem Cejпка, který rozuměl informační vědě jako rámci zastřešujícímu a zobecňujícímu knihovnictví s dalšími obory, současně hledal perspektivu prolnutí a integrace obou těchto oborů. Moderní zaměření oboru podporovala také jeho vedoucí P. Kánská, které přinášela nové perspektivy ze západní civilizace.

Povinné kurzy (A)

Profil jádra magisterského kurikula je silně orientován na doménu lidé, nicméně podíl humanitních, horizont rozšiřujících předmětů se výrazně zmenšuje. Jak je patrné z grafu 18, velké množství kurzů je zaměřeno na sociální či humanitně-sociální přístupy. Větší koncentrace kurzů v průniku informační domény s doménou lidé poukazuje na růst významu uživatelského hlediska v kurikulu. Průniky uživatelské perspektivy lze sledovat i do oblasti technologií a technologií v knihovnách. Naopak se téměř vyprázdnila doména knih. Doména technologická je v kurikulu reprezentována ve stejné míře jako v předešlých letech, nicméně začíná být vícespektrálně integrována do kurikula. Vyrůstá koncentrace kurzů v průniku mezi doménou informací a knihoven, což naznačuje snahu o nalezení průniku mezi oběma oblastmi. Ačkoli je většina kurzů zaměřena na základní znalosti a postupy, kurikulum není striktně teoretické, většina kurzů k teoretickým poznatkům připojuje nějakou formu cvičení.

Graf č. 17

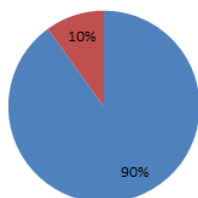
Graf č. 18

Příklad struktury kurzů

- 24 – Projektování informačních systémů
 - 245 – Digitální knihovny
 - 25 – Úvod do studia knihovnictví a informační vědy
- 3 – Obecná psychologie
- 3 – Obecná pedagogika
- 3 – Rétorika – úvod do jazykové kultury
- 5 – Selekční jazyky
- 5 – AACR2 a UNIMARC
- 5 – Řízení knihoven a informačních center

Vědecká dimenze 2001 Mgr. A

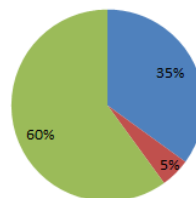
■ Znalosti ■ Dovednosti

Graf č. 19

Aplikační dimenze 2001 Mgr. A

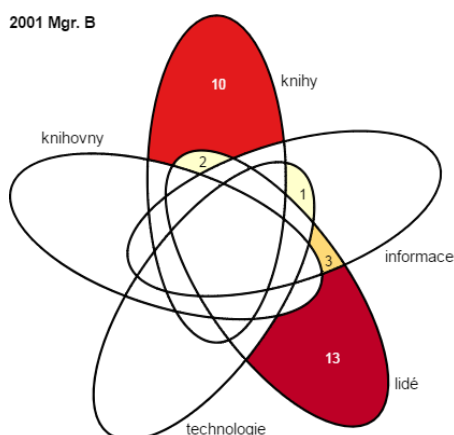
■ Teorie ■ Cvičení ■ Mix

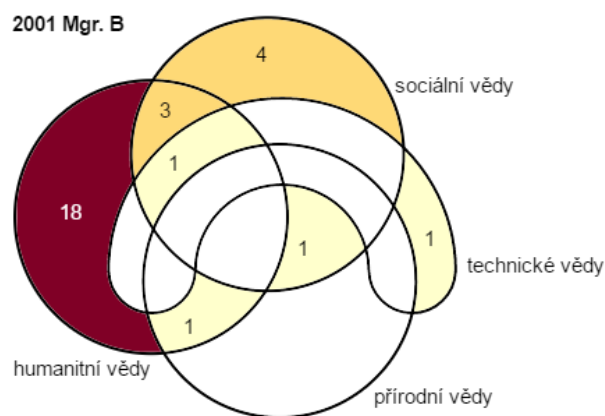
Graf č. 20

Povinně volitelné kurzy (B)

Profil volitelného magisterského kurikula v roce 2001 je orientovaný knihovnický – literárně, jak to dokládá řada kurzů spadající pod doménu lidé a pod doménu kniha a současně do oblasti humanitních věd. Část předmětů umožňuje prohlubovat znalosti také v průnikových oblastech s informační doménou. Ve výběrových předmětech je také kladen větší důraz na praktická cvičení, někdy v kombinaci s teoretickými poznatky.

Graf č. 21

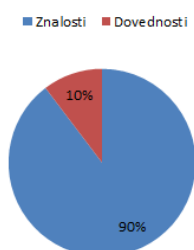

Graf č. 22

Příklad struktury kurzů

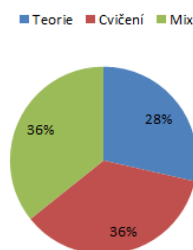
- 2 – Příroda a kultura 2
- 23 – Informace, komunikace a myšlení
- 3 – Sociální psychologie
 - 23 – Psychologické aspekty médií
- 25 – Učící se společnost a role knihovníka v ní 2
- 3 – Anglosaská pedagogika
- 3 – Výzkum v kognitivní psychologii

Vědecká dimenze 2001 Mgr. B

Graf č. 23

Aplikační dimenze 2001 Mgr. B

Graf č. 24

Období 4 Profil bakalářského studijního programu 2005

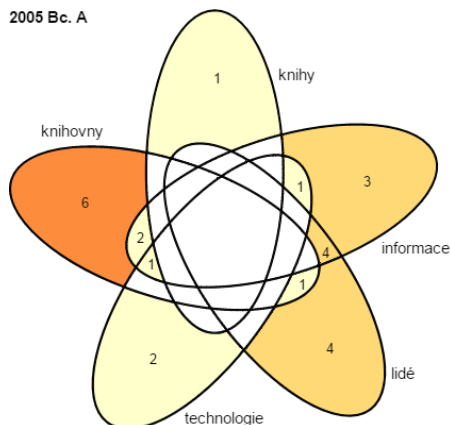
V tomto období změnil studijní obor název z Vědeckých informací a knihovnictví na Informační studia a knihovnictví, čímž se přihlásil k západnímu pojetí oboru a důrazu na informační vědu. Podobu kurikula ovlivňují také vybraní absolventi oboru, kteří mohou projektovat svoje představy o moderní podobě oboru do studijního kurikula.

Povinné kurzy (A)

Pokračuje ústup kurzů z domény lidé, oslabují se i průnikové oblasti, v nichž bylo zastoupeno uživatelské hledisko, a to i přes sílící sociální povahu kurikula. Také doména technologie je zastoupena méně, nicméně technické předměty začínají více reflektovat sociální charakter techniky. Silnější je doména informací a posiluje také doména knihoven. Nízký počet průnikových kurzů nepodporuje interdisciplinární profilaci a integrita mezi jednotlivými

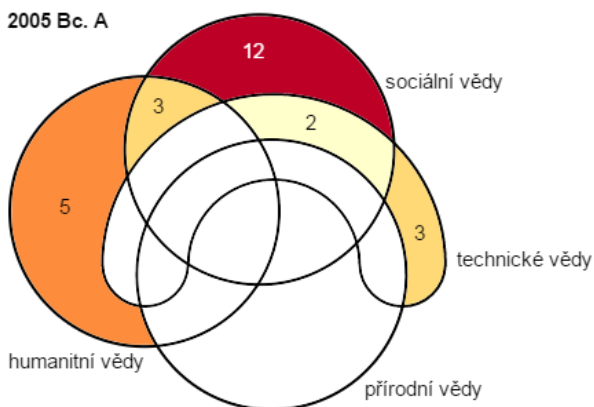
doménami je stále velmi slabá. Přibývá kurzů orientovaných na dovednosti, což úzce souvisí i s velkým množstvím cvičení zařazovaných do výuky.

2005 Bc. A

Graf č. 25

2005 Bc. A

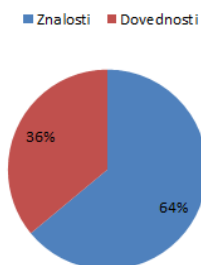

Graf č. 26

Příklad struktury kurzů

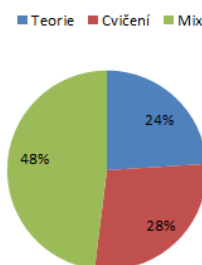
- 2 – Informační věda 2
- 23 – Informační fondy a služby
- 35 – Autorskoprávní aspekty knihovnicko-informační činnosti
- 2 – Etické a filozofické základy informační vědy
- 4 – Počítačová gramotnost 2
- 5 – Knihovnické systémy a standardy
- 5 – Referenční služby 3

Vědecká dimenze 2005 Bc. A

Graf č. 27

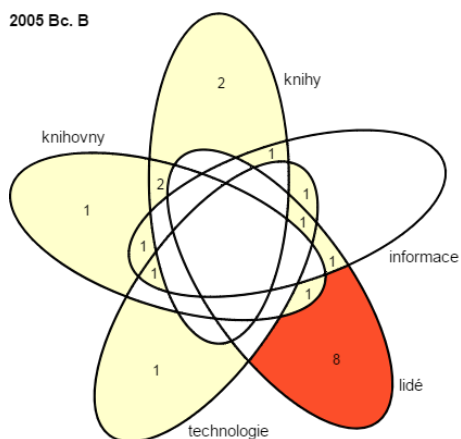
Aplikační dimenze 2005 Bc. A

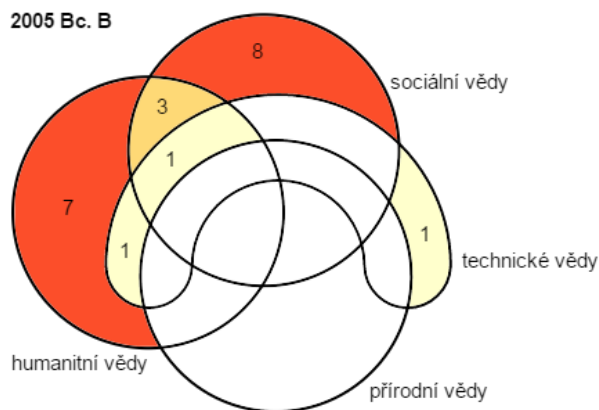
Graf č. 28

Povinně volitelné kurzy (B)

Profil bakalářského studia stále nabízí řadu široce orientovaných humanitních kurzů, témata jsou pravidelně distribuována i po ostatních doménách s výjimkou domény informací, která se uplatňuje zvláště v průnikových oblastech, svoji autonomní dimenzi zastoupenou nemá. Výběrové předměty jsou čerpány z oblasti humanitních a sociálních věd, technické kurzy jsou spíše vzácné a vyskytují se v oblastech průniku s převažujícími oblastmi. Důraz na praktičnost kladený na kurzy je podobně rozsáhlý, jako v profilu jádrových předmětů.

Graf č. 29

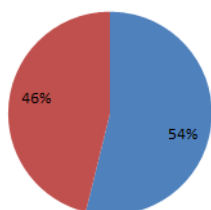
Graf č. 30

Příklad struktury kurzů

- 1 – Přehled dějin české literatury 2
- 15 – Knihy a knihovny v dějinném vývoji
- 2 – Výzkumy v informační vědě
- 234 – Právní informatika
- 3 – Techniky osobnostně sociálního výcviku
- 5 – Architektura knihoven

Vědecká dimenze 2005 Bc. B

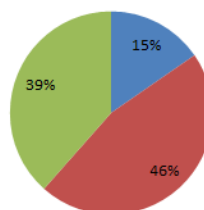
■ Znalosti ■ Dovednosti

Graf č. 31

Aplikační dimenze 2005 Bc. B

■ Teorie ■ Cvičení ■ Mix

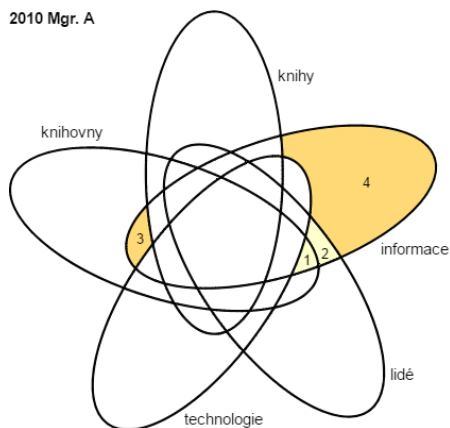
Graf č. 32

Období 5 Profil magisterského studijního programu 2010

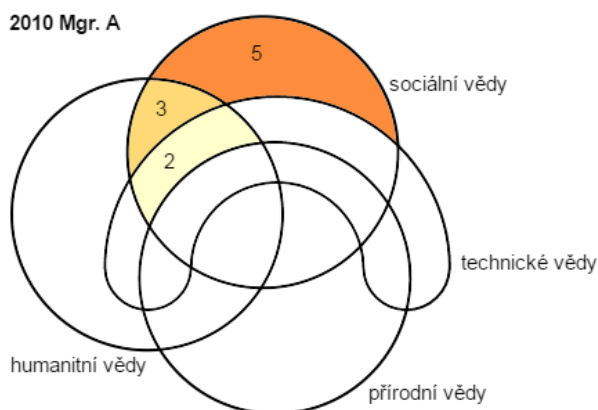
Po akreditaci v roce 2009 se snížil počet povinných předmětů v magisterském studiu s možností zaměřit více svá studia podle zamýšlené specializace pomocí povinně volitelných předmětů.

Povinné kurzy (A)

Jádro magisterského studijního programu leží po akreditaci v roce 2009 v jediné doméně – v doméně informační. Kromě předmětů věnujících se samotné doméně informací jsou to i předměty průnikové, a to s doménou lidé, s institucionálními aspekty užívání informací lidmi a s průniky informační práce do činnosti knihoven. Technologické i humanitní aspekty kurzů jsou vždy součástí sociálně vědného charakteru kurikula, které nad ostatními oblastmi dominuje. V kurikulu vzrůstá i v povinných základech důraz na osvojování kompetencí, ať již je to nárůstem kurzů s praktickým ukončením či se cvičeními, které se stávají běžnou součástí většiny kurzů.

Graf č. 33

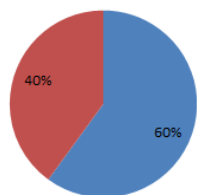
Graf č. 34

Příklad struktury kurzů

- 2 – Organizace znalostí
- 23 – Informační politika
- 25 – Rešeršní a studijně rozborová činnost

Vědecká dimenze 2010 Mgr. A

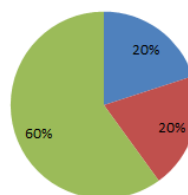
Znalosti Dovednosti

Graf č. 35

Aplikační dimenze 2010 Mgr. A

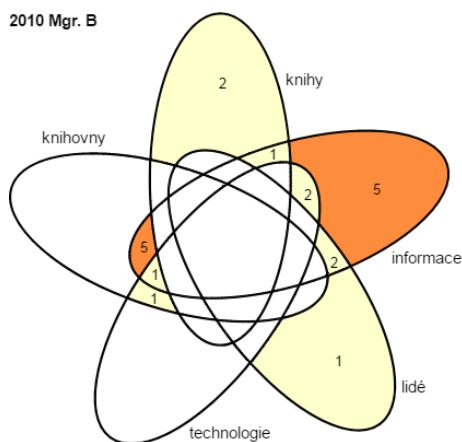
Teorie Cvičení Mix

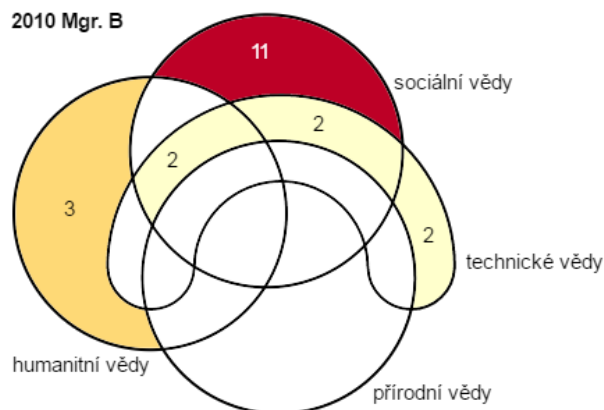
Graf č. 36

Povinně volitelné kurzy (B)

Až profil magisterského volitelného kurikula nabízí větší diverzitu témat. Většina z nich však stále spadá do domény informací, výjimkou jsou kurzy z domény knih, lidí a technologií v knihovnách. Ty jsou však skutečně výjimkou a jejich množství je nepatrné. Doména informací je realizována primárně v průnicích se všemi dalšími doménami, nejsilněji s doménou knihoven. Povaha magisterského volitelného oboru je sociální s důrazem na sociální aspekty technických oborů. Okrajově se projevuje humanitní a inženýrská povaha oboru. Ač o něco menší, důraz na kompetence a cvičení přetrvává i ve volitelných předmětech. Profil magisterského kurikula po roce 2009 je již informační, ovšem s relativně nízkým důrazem na doménu technologií.

Graf č. 37

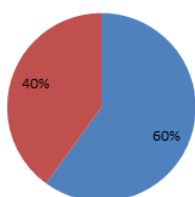
Graf č. 38

Příklad struktury kurzů

- 1 – Problematika memoárů
- 2 – Interakce člověk-počítač
- 24 – Základy jazyka SQL
- 24 – Webová analytika
- 245 – Blok expertů
- 45 – Nové technologie v knihovnictví

Vědecká dimenze 2010 Mgr. B

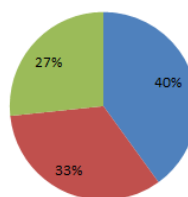
■ Znalosti ■ Dovednosti

Graf č. 39

Aplikační dimenze 2010 Mgr. B

■ Teorie ■ Cvičení ■ Mix

Graf č. 40

Období 6 Profil studijního programu 2014

Díky grantu Platforma výzkumné a vzdělávací spolupráce v síti informačních profesionálů – ERNIE připravil a realizoval Kabinet informačních studií a knihovnictví restrukturalizaci magisterského kurikula. Vedoucí ideou byl koncept i-škol. Magisterské studium mělo umožnit studentům hlubší profilaci v oblasti datového a informačního managementu, designu informačních služeb a technologií ve vzdělávání. Restrukturované kurikulum bylo akreditováno v roce 2015. Bakalářské studium se na reakreditaci teprve chystá, nicméně v průběhu let prošlo vývojem a řadou dílčích změn.

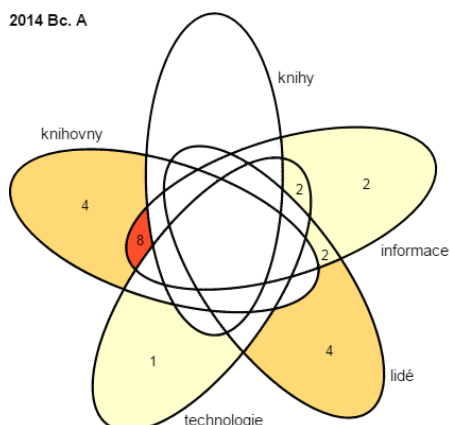
Bakalářské studium

Povinné kurzy (A)

Jádro bakalářského programu je tvořeno převážně kurzy z informační domény. Interdisciplinární přesahy směřují koncentrovaně do domény knihoven, ale také do domény uživatelů a technologií. Všechny tyto domény mají i menší množství svých vlastních kurzů.

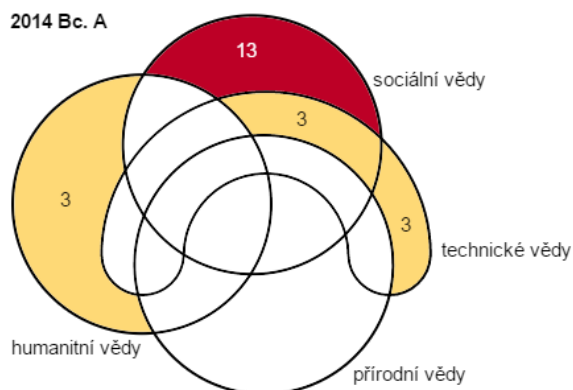
Doména knih je zcela prázdná. Svoji povahou je jádro bakalářského oboru sociotechnické, lze mluvit o humanitní orientaci oboru, ta je však poměrně izolovaná. Výrazná role kompetencí a cvičení již oboru zůstává z předešlého období.

2014 Bc. A

Graf č. 41

2014 Bc. A

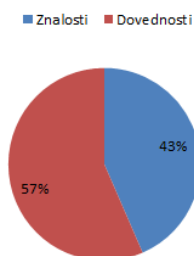

Graf č. 42

Příklad struktury kurzů

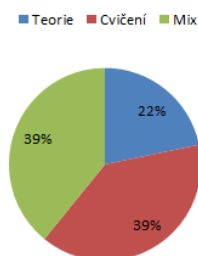
- 2 – Informační etika
- 24 – Digitální kompetence
- 25 – Legislativa v informačním prostředí
- 25 – Elektronické informační zdroje
- 3 – Týmová spolupráce
- 4 – Počítačová gramotnost
- 5 – Vývoj knihoven a knihovnictví

Vědecká dimenze 2014 Bc. A

Graf č. 43

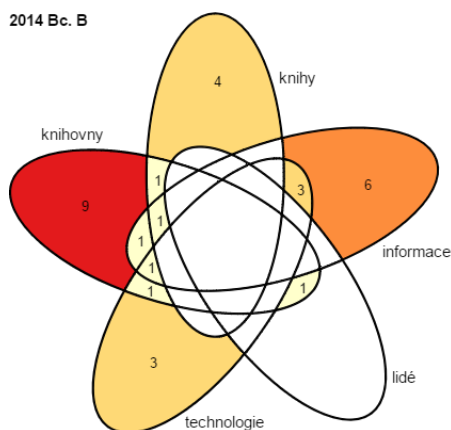
Aplikační dimenze 2014 Bc. A

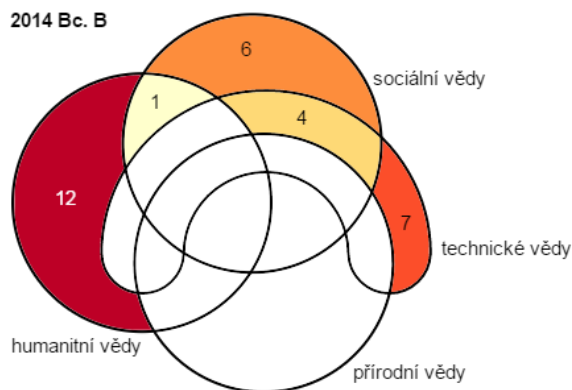
Graf č. 44

Povinně volitelné kurzy (B)

Ve své volitelné části bakalářské kurikulum nabízí různorodá témata a oblasti. Výrazné místo zaujímá doména knihoven, která se realizuje také v řadě interdisciplinárních kurzů s přesahy do všech ostatních domén. Silná je poměrně i doména informací, následuje doména technologií a knih, která je zastoupena ve volitelné části kurikula zvláště literárně vědními kurzy. Zastoupeny jsou poměrně slušně průnikové oblasti, většinou však jen mezi dvěma doménami, k prolínání více perspektiv dochází zřídka. Povaha kurzů je také široká – jsou zde zastoupeny kurzy jak humanitní, tak sociální a technické.

Graf č. 45

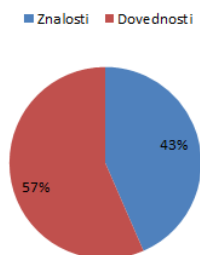

Graf č. 46

Příklad struktury kurzů

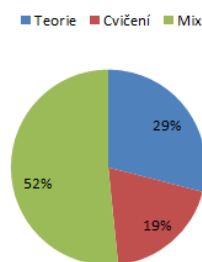
- 1 – Dětská literatura
- 2 – Informační vzdělávání
 - 245 – Digitální knihovny
- 4 – Základy algoritmického myšlení
- 5 – Marketing knihoven a informačních center
- 5 – Architektura knihoven

Vědecká dimenze 2014 Bc. B

Graf č. 47

Aplikační dimenze 2014 Bc. B

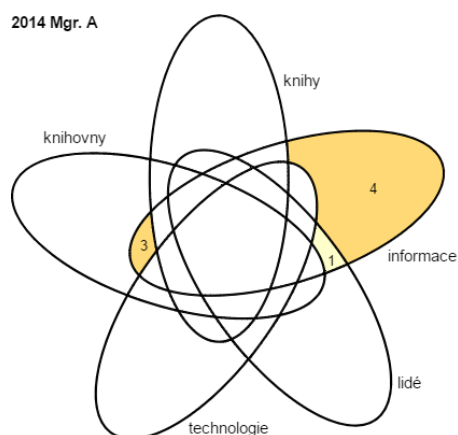

Graf č. 48

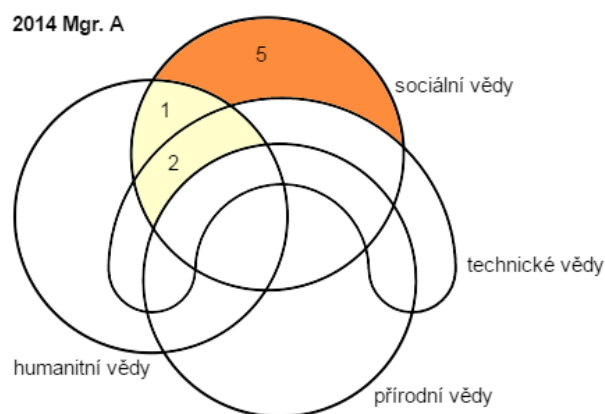
Magisterské studium

Kurzy A

Profil jádra magisterského studia opět zcela spadá do domény informací s přesahem do domény lidé a domény knihovny. Povaha oboru je sociální s lehkým přesahem do humanitních a technických věd. Relativně malý prostor zůstává pro teoretické základy kurzů, obor je svým charakterem spíše oborem aplikovaným než vědeckým.

Graf č. 49

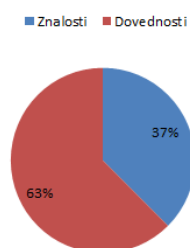

Graf č. 50

Příklad struktury kurzů

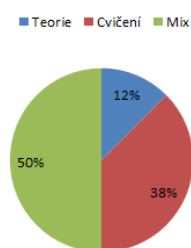
- 2 – Vyhledávání informací
- 2 – Informační management
- 23 – Učící se společnost
- 25 – Aplikační seminář 2

Vědecká dimenze 2014 Mgr. A

Graf č. 51

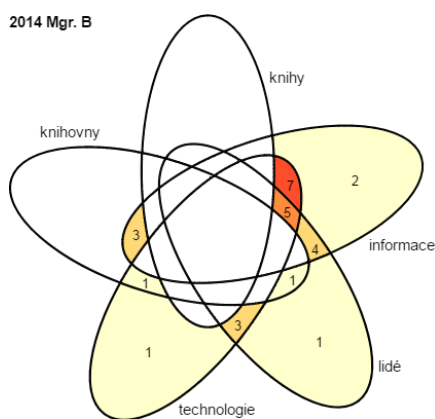
Aplikační dimenze 2014 Mgr. A

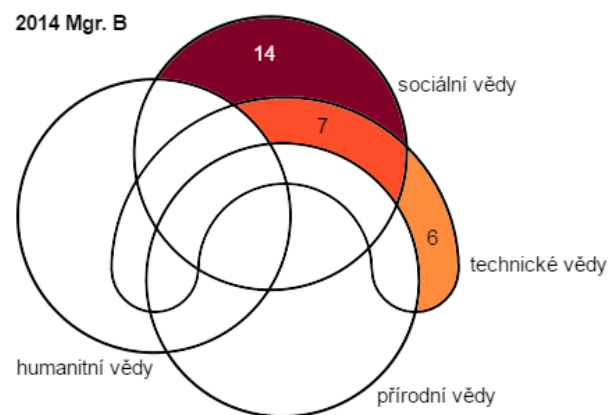
Graf č. 52

Kurzy B

Volitelné předměty magisterského studia ukazují jasný vzorec interdisciplinarity. Zatímco okrajově lze nalézt kurzy příslušející samotným doménám, většina kurzů leží v průnikových oblastech mezi dvěma doménami. Nejvýraznější jsou oblasti informační technologie, uživatelské aspekty informačních technologií a uživatelé informací následované oblastmi uživatelé technologií a informace v knihovnách. Výběrové kurikulum je výrazně sociálně a technicky profilované s převahou aplikačních kurzů.

Graf č. 53

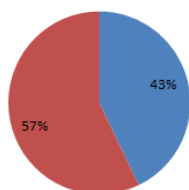
Graf č. 54

Příklad struktury kurzů

- 2 – Informace ve zdravotnictví
 - 23 – Informační audit
 - 23 – Service Design
 - 24 – Nástroje a metody datové analytiky
 - 234 – Design a inovace
 - 234 – Online vzdělávání: MOOC
- 3 – Leadership
 - 34 – Strategie digitálního marketingu
- 34 – Laboratoř vzdělávacích technologií

Vědecká dimenze 2014 Mgr. B

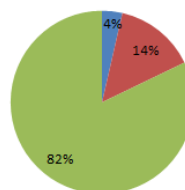
■ Znalosti ■ Dovečnosti

Graf č. 55

Aplikační dimenze 2014 Mgr. B

■ Teorie ■ Cvičení ■ Mix

Graf č. 56

Vývoj kurikula

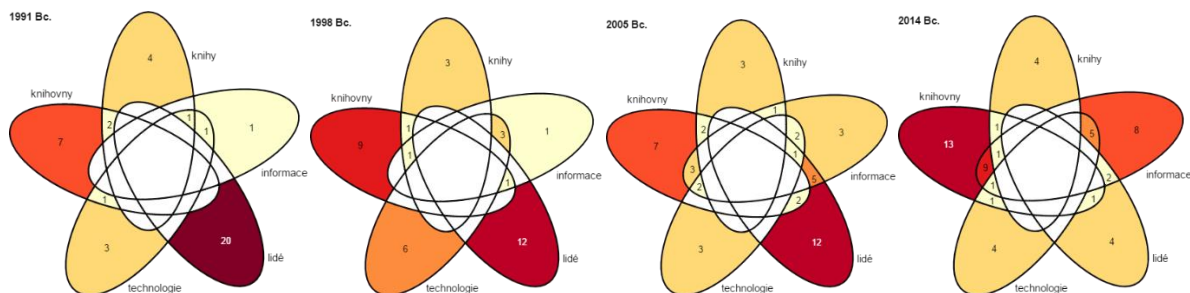
Vývoj domén bakalářského studijního programu

Historický kontext vzniku oboru na Masarykově univerzitě vysvětluje zvýšený zájem o fenomén knihy. **Knižní doména** je v bakalářském kurikulu stabilně zakotvena. Postupně směřuje od knihovědné orientace k literární profilaci. Zpočátku je doména propojena na knihovní doménu, vzrůstající role informačních technologií přináší do kurikula informační perspektivu. Technologický aspekt se v dalším vývoji domény vytrácí, informační perspektivu však propojuje oblast knihoven. Toto slabé pouto s informační doménou se objevuje a mizí, současně mírou interdisciplinarity představuje jednu z oblastí s největší příležitostí k syntéze doménových perspektiv. **Informační doména** se v kurikulu prosazuje pomalu, velkou roli v tom hrají technologie, význam této vazby s vývojem oboru stoupá. V prvních dvou obdobích

přináší zájem o fenomén informací doména knih, později i doména knihoven. Právě propojení domény knihoven a informační perspektivy je určující pro poslední vývojové období. Ve třetím období se prosazuje výrazně uživatelské hledisko, ovšem v posledním období vidíme jeho postupné vytrácení ve prospěch hlediska institucionálního. **Doména lidé** byla v prvním sledovaném období nejsilnější doménou, zvláště díky silnému humanitnímu zakotvení oboru. Význam domény s postupem času výrazně slábne, současně se posunuje z perspektivy zaměřené na člověka a jeho kulturu k perspektivě uživatelské, integrované organičtěji do celku kurikula. Nejsilněji integrovaná je doména lidé do kurikula ve třetím období, kde uživatelské hledisko vstupuje intenzivně do domény informační, knihovní i technologické. V posledním období však doména výrazně slábne a vytrácí se. **Technologie** jsou přítomny v kurikulu oboru od jeho první akreditace. Množství ryze technologických kurzů je v kurikulu vcelku stabilní, pouze v krátkém období před rokem 2000 byla jejich nabídka v kurikulu téměř dvojnásobná. Zajímavé je, že v tomto období jsou technologické kurzy nejméně integrovány do celku kurikula. Technologické kurzy se v kurikulu prosazují jako interdisciplinární. Na začátku vstupovaly technologie do domény knihoven, na tuto pozici se dnes opět vrací. Integrace technologických kurzů probíhá hlavně v doméně informací, zpočátku navíc s přesahem k doméně knih. Později je již tato vazba technologií k informační doméně provázána rostoucím významem sociálního kontextu. Důraz na uživatelský přístup je přesto v bakalářském kurikulu malý, sledovatelný po akreditaci v roce 2005, v nejaktuálnější verzi kurikula však již opět chybí. **Doména knihoven** je nejsilnější oblastí bakalářského kurikula. V prvním období je poměrně málo propojená s ostatními doménami, slabé vazby najdeme k doméně knih a technologií. V druhém období vstupuje do domény ohled na uživatele ve spojitosti s informačními tématy, v pozdějších etapách již figuruje i v průniku se samotnou doménou knihoven. Doména se prosazuje v průniku se všemi ostatními doménami, nejsilněji je integrována s doménou informační, jejichž průnik zvláště v posledním období získává na intenzitě.

Transformace profilu bakalářského studijního programu

Ve svých počátcích je obor shlukem domén se slabším prolínáním perspektiv. Až od třetího období lze sledovat výraznější nárůst **interdisciplinarity**, a to jak v rozsahu, tak v intenzitě. Z původních čtyř průnikových oblastí se integrace doménových perspektiv rozšiřuje do osmi oblastí s největší intenzitou v průniku mezi lidmi a informacemi a následným vymizením této oblasti ve prospěch průniku mezi doménou knihoven a informací a technologií a informací. K **interakcím** v kurikulu dochází většinou mezi dvěma doménami, průnik více perspektiv je vzácný. To naznačuje, že nedochází k růstu interdisciplinarity kurikula, ale spíše k násobení perspektiv bez jejich hlubší integrace, tedy k rozvoji mutidisciplinarity. **Diverzita** bakalářského studijního programu je vysoká. Témata jsou rozseta hojně po všech doménách. V původním kurikulu lze rozlišit knihovnickou **profesní identitu** jako určující prvek, ta však postupně mírně oslabuje s posilováním identity informační. Informační identita však nikdy nepřevažuje. V současnosti jsou obě identity téměř vyrovnané a vzájemně se prolínají. Důležitým pojítkem jsou technologie. Multidisciplinarity kurikula ukazuje, že obě identity stojí spíše vedle sebe, než že by docházelo k jejich skutečnému splynutí.

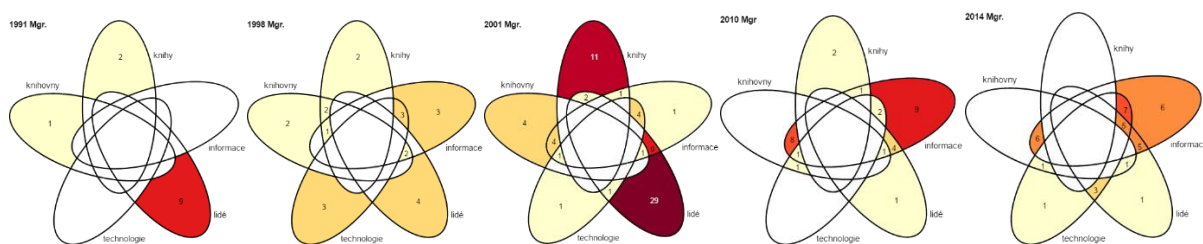
Graf č. 1, 9, 57, 58

Vývoj domén magisterského studijního programu

Doména knih v magisterském profilu nemá tak stabilní místo jako v profilu bakalářském. Zatímco v prvním období měla v kurikulu své významné místo a v dalším období velmi výrazně posiluje a propojuje se s dalšími doménami, konkrétně s doménou knihovny, s doménou informace a později s doménou lidé, její další vývoj je ve znamení vytrácení. V aktuálním období představuje prázdnou množinu a v identitě oboru již nehraje žádnou roli. Opačným vývojem prošla **doména informací**. V počáteční fázi nebyla v kurikulu přítomna, již v následujících dvou obdobích však proniká do kurikula ve formě přesahových kurzů spojených s technologiemi, knihami a s knihovnami. Samostatná perspektiva domény informací je však nejistá a ustupuje uživatelskému přístupu, což se projevuje převahou průnikových kurzů v kombinaci s doménou lidé. Po akreditaci v roce 2009 je však již doména informací pevně v kurikulu etablovaná. Roste zvláště význam jejího průniku do domény knihoven. V posledním období je již většina realizovaných kurzů kurikula součástí této domény, časté jsou kurzy v průnicích s ostatními doménami. Informační perspektiva současnému kurikulu jednoznačně dominuje. **Doména lidé** je od počátku v kurikulu přítomna jako silná oblast. V prvním období však není v kurikulu integrovaná s ostatními oblastmi a představuje širší znalostní bázi bez profesní orientace. Postupně se objevují vazby k doméně knihoven a knih, největšího rozmachu dosahuje doména ve třetím období, kdy kromě předmětů všeobecného základu nabízí i perspektivu uživatelskou a společenskou, projevující se v průniku s doménou informace a slaběji s doménou technologie. V následujícím období role domény ochabuje, aby se v aktuálním kurikulu opět vrátila ke svému vlivu na kurikulum s plnou silou. Zajímavé je oslabení její individuální role, doprovázené úbytkem kurzů širšího znalostního základu a výrazné profilování v průnikových oblastech s informacemi a technologiemi. **Technologická doména** vstupuje do magisterského kurikula také až v druhém období právě ve vazbě na doménu informační, která je pro doménu technologií zásadní po všechna další vývojová období. Technologická doména si postupně nachází vazby k doméně knihoven a lidí, její autonomní status je velmi slabý a v kurikulu se uplatňuje zvláště v průnikových oblastech, nejvýrazněji s lidmi – sociální aspekty technologií, s informacemi – využití informačních technologií, či s průnikem domén technologie, informace a lidé, tedy s oblastí uživatelského přístupu k informačním technologiím. **Doména knihoven** není v magisterském kurikulu zastoupena nijak výrazně, přesto její vliv v kurikulu až na poslední období vzrůstal. Postupně nachází průniky s doménami knih, informací a lidí, v nichž se výlučně realizuje v pozdějších obdobích. Jako autonomní doména se v posledních dvou obdobích totiž zcela vytrácí a její význam tkví primárně v propojení s doménou informační.

Transformace profilu magisterského studijního programu

Pro vývoj magisterského kurikula je charakteristický nárůst kurzů v průnikových oblastech. Většina těchto průníků je v oblastech interakce dvou domén, interakce mezi třemi doménami je vzácná. V současnosti lze říct, že většina kurzů jsou kurzy průnikové, realizované mezi doménou informační a ostatními doménami. Kurikulum je z této perspektivy silně **interdisciplinární**, což ukazuje koncentrace kurzů v oblasti interakce s doménou technologií a lidí. **Diverzita** kurzů v prvních fázích vývoje kurikula stoupala, nicméně v současnosti lze sledovat její ústup. Zcela mizí témata z domény knih, témata knihoven zůstávají omezena jen na průniky s doménou knihoven. Současně roste **specializační** orientace kurikula. **Profesní identita**, jež byla v prvním období jasně knihovnická, pomalu ustupuje identitě informační, která proniká do kurikula nejprve kurzy v průniku domén. Ještě ve třetím období je profesní identita knihovnická s přesahy k informačním tématům, v následujícím období se již ustavuje informační identita jako dominantní a postupně integruje knihovnickou tematiku do své perspektivy. Vývojovou analýzu lze uzavřít zjištěním, že profil magisterského kurikula je evidentně informační a knihovnictví je stále jeho součástí, avšak v roli dílčí specializace.

Graf č. 5, 13, 59, 60, 61

Diskuze

Transformace kurikula

Profil studijního oboru Informační studia a knihovnictví prošel ve své historii několika výraznými transformacemi. Ve vývoji studijního programu Informační studia a knihovnictví je možné identifikovat pět typů transformací – informační, interdisciplinární, sociální, aplikační a specializační. Jednotlivé typy transformací vzájemně interagují a nelze vždy jednoznačně oddělit jejich působení, které má konvergentní charakter. **Informační transformaci** působí začleňování fenoménu informace a silící informační perspektiva oboru. Její aspekty se začaly projevovat v širších přesazích knihovnického kurikula a postupně se šíří do kurikula průnikovými kurzy, jejímu pevnějšímu ukotvení pomáhá zejména doména technologií. V současném kurikulu informační doména představuje svébytnou perspektivu, která v magisterském studiu dominuje a v bakalářském studiu stojí po boku perspektivy knihovny a obě domény spolu intenzivně interagují. Právě tato transformace redefinuje profesní identitu a ukazuje, že změny názvu oboru nejsou jen kosmetické, ale strukturální, v kurikulu dobře identifikovat. Na základě současných zjištění lze konstatovat, že profil bakalářského studijního oboru se transformoval z identity knihovnické k identitě smíšené mezi knihovnictvím a informační vědou, tedy k amalgámu informační studia a knihovnictví (Library and Information Science – LIS). Profil magisterského studia je jednoznačně informační s interdisciplinárními průniky do domény lidé a knihovny. Doména knihoven však postrádá svoji autonomii, knihovnictví se stává podoborem informačních studií. **Interdisciplinární transformace** znamená nárůst množství průnikových kurzů a naopak ubývání kurzů reprezentujících znalosti pouze jedné domény. Její prosazování v kurikulu vede k prolínání různých pohledů. Otevřenou otázkou zůstává povaha interdisciplinarit. Její projevy v oblastech průniku dvou rovin naznačují, že nedochází k hlubší integraci perspektiv, ale spíše ke kombinování různých pohledů, což odpovídá multidisciplinaritě spíše než čisté interdisciplinaritě. Za účelem stanovení typu interdisciplinarit by bylo potřeba provést další zkoumání úrovně integrace a syntézy různých domén. Interdisciplinarita hraje významnou integrační roli – přináší nové perspektivy a umožňuje jejich kurikulární syntézu. Integračním prvkem jsou především technologie. Jejich vliv je nepřímý – otevírají prostor pro rozvoj interdisciplinarit, otevírají informační perspektivu a integrují perspektivy i ostatních domén. Dalším integračním prvkem jsou lidé. Uživatelská perspektiva tematizuje interakci lidí a technologií a nabízí novou formu syntézy. V prolnutí těchto tří domén se nejvýrazněji projevuje interdisciplinární povaha oboru. Další transformací je **transformace specializační**. Původně úzce odborně profilované kurikulum s širokou základnou kurzů všeobecného vzdělání se stává stále šířeji diverzifikovaným až k povrchní všeobecnosti a rozkročení do mnoha směrů současně. S dominancí informační perspektivy se šíře diverzity zmenšuje, různorodost témat s přesahy do dalších domén v samotné doméně informační však vzrůstá. Tento vývoj svědčí o rostoucí specializaci a prohlubování kurikula. Čtvrtou transformací je **sociální obrat** oboru. Vědecká povaha oboru se posunuje od humanitních věd k sociálním vědám. Posun se projevuje obratem k uživateli, což je nejvýraznější v magisterském studijním profilu. V profilu bakalářském je jeho vliv dočasný a oslabuje ve

prospěch institucionální perspektivy. Nicméně studijní profil oboru lze označit za sociotechnický. Poslední výraznou transformací je **transformace aplikační**. Označuje posun teoreticky orientovaného oboru k oboru aplikačního zaměření. Projevuje se jednak poklesem množství kurzů zakotvujících vzdělanost v širším smyslu, jednak důrazem na kompetence a dovednosti absolventů. Menší prostor zůstává v důsledku těchto změn pro výzkumné kurzy, obor je svým charakterem spíše oborem aplikovaným než vědeckým. Současně má vysoký potenciál zaměřovat se na „základní aplikovaný výzkum“ v duchu i-škol.

Srovnání výsledků

Všechny zjištěné výsledky vycházejí z rozboru studijních programů na jediné instituci. Představený metodický základ je vhodný pro porovnání studijních plánů informačně-knihovnických škol v širším měřítku. Takové srovnání provedl autor mezi kurikuly studijních oborů v Opavě.⁴⁵ Další studie by se měly zaměřit na srovnání všech kurikul v České republice s kurikuly obdobných studijních programů v zahraničí s cílem přispět ke zvýšení úrovně vysokoškolského studia těchto oborů. Výzkum je zapotřebí také doplnit výzkumem realizovaného, dosaženého a skrytého kurikula, které umožní zhodnotit naplňování studijních cílů a reflexi výukových programů studenty i přednášejícími. Výsledky předloženého výzkumu můžeme porovnat s podobnými výzkumy představenými v přehledu literatury. Naše zjištění nejsou v souladu s trendem pozorovaným Juznicem a Badanovic, kteří píšou o nízkém zastoupení kurzů v doméně informačních systémů. To podle nich poukazuje k nedostatečné integraci informační perspektivy do kurikul evropských škol. V České republice toto zastoupení odpovídá 8 %.⁴⁶ V naší případové studii kurikula je nejbližší doméně informačních systémů doména technologická, ačkoli nejsou shodné úplně – například kurz Interakce člověk-počítač řadíme do domény informační vědy, ne do domény technologie. Jak ukazuje doména technologií v našem výzkumu, odpovídající kurzy jsou v kurikulu zastoupeny hojně. Rozdílný výsledek může být dán rozdílnou metodou mapování kurikula, jelikož v našem výzkumu se technologicky orientované kurzy objevují nejhojněji v průnikových oblastech a metoda použitá zmíněnými autory neumožňuje interdisciplinární kurzy do průnikových oblastí zařadit. Je tak možné, že školy jsou i přes změnu názvů oborů orientovány na tradiční kurikulum, ale je také možné, že relevantní kurzy jsou klasifikovány pod některou jinou kategorií, s níž mají interdisciplinární průnik. Potvrdit můžeme zjištění Bronsteinové, že uživatelský přístup proniká do kurikula informačních škol.⁴⁷ **Profil i-škol** jsme vymezili zaměřením na interakci mezi doménou informací, lidí a technologií s orientací na výzkum a interdisciplinaritu. Zatímco profil bakalářského studijního programu vymezení zcela neodpovídá, magisterský studijní profil mu téměř plně vyhovuje. Určujícími doménami jsou totiž informační doména, doména lidí a doména technologií, charakteristickým znakem je vysoký podíl interdisciplinárních kurzů. Obor je však orientován více aplikačně a prakticky než výzkumně. Proto nelze mluvit o profilu kurikula odpovídajícímu úzkému vymezení i-školy. Současně jeho orientace na sociální dimenzi informačních technologií potvrzuje, že magisterský studijní profil odpovídá profilu i-škol v širším pojetí a naplňuje tak koncept, ke kterému se Kabinet informačních studií a knihovnictví oficiálně hlásí. Tento závěr dovoluje tvrdit, že koncept i-školy vedl k reálné proměně kurikula studijního programu v Brně, neumožňuje však rozhodnout, zda je rozšíření konceptu i-škol všeobecným a transformativním trendem nebo pouhou módou a reklamním trikem.

⁴⁵ LORENZ, Michal. Mapa studijních profilů: komparace kurikul Informačních studií a knihovnictví v Opavě. *Knihovna – knihovnická revue* [v tisku].

⁴⁶ JUZNIC, Primož a Branka BADOVINAC. Toward library and information science education in the European Union. *New Library World* [online]. 2005, **106**(3/4), 173–186 [cit. 2016-02-03]. ISSN 0307-4803. Dostupné z: <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/03074800510587372>

⁴⁷ BRONSTEIN, Jenny. Current trends in library and information studies curricula around the world. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society* [online]. 2007, **5**(2/3), 59-78 [cit. 2016-02-03]. ISSN 1477-996x. Dostupné z: <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/14779960710837579>

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Bc. Josefu Tkáčikovi, Mgr. Janu Martinkovi a Ing. Lukáši Daňkovi, Ph.D. za jejich pomoc s vizualizací Vennových diagramů.

LITERATURA

- BAWDEN, David a Lyn ROBINSON. *Introduction to Information Science*. London: Facet publishing, 2012, 351 s. ISBN 978-1-85604-810-1.
- BRONSTEIN, Jenny. Current trends in library and information studies curricula around the world. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society* [online]. 2007, **5**(2/3), 59-78 [cit. 2016-02-03]. ISSN 1477-996x. Dostupné z: <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/14779960710837579>
- BURKE, Peter. *Společnost a vědění: Od Gutenberga k Diderotovi*. Praha: Karolinum, 2007, 304. ISBN 978-80-246-1319-2.
- CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. 2. přepracované vyd. Praha: Karolinum, 2005, 233. ISBN 80-246-1037-X.
- DAVIS, Charles H. a James E. RUSH. *Guide to Information Science*. Westport: Greenwood, 1979, 305. ISBN 0-313-20982-0.
- DURRANCE, Joan. C. Competition or Convergence? Library and Information Science Education at a Critical Crossroad. *Advances in Librarianship*. 2004, **28**, 171–198. ISSN 0065-2830.
- EISENBERG, Michael. Microcomputer-Based Curriculum Mapping: A Data Management Approach. Paper Presented at the *Mid-Year Meeting of the American Society for Information Science*. Bloomington, 1984.
- FOBEROVÁ, Libuše. Dvacet let se vyučuje studijní program Informační studia a knihovnictví na Moravě a ve Slezsku. *Duha* [online]. 2011, roč. 25, č. 3. ISSN 1804-4255 [cit. 2016-02-08]. Dostupný z: <http://duha.mzk.cz/clanky/dvacet-let-se-vyucuje-studijni-program-informacni-studia-knihovnictvi-na-morave-ve-slezsku>
- FOURMAN, Michael P. Informatics. In FEATHER, John a Paul STURGES. *International Encyclopedia of Information and Library Science*. 2nd. ed. London: Routledge, 2003, s. 237–244. ISBN 0-203-40330-4.
- GALVIN, Thomas J. Convergence or Divergence in Education for the Information Professions: An Opinion Paper. *Bulletin of the American Society for Information Science*. 1995, **21**(6): 7-12. ISSN 1550-8366.
- GILCHRIST, Alan (ed.). *Information science in transition*. London: Facet Publishing, 2009, 401 s. ISBN 978-1-85604-693-0.
- GLASSNER, Andrew. Venn and Now. *IEEE Computer Graphics and Applications*. 2003, **23**(4), 82–95. ISSN 0272-1716.
- HARDEN, R. M. AMEE Guide No. 21: Curriculum mapping. *Medical Teacher*. 2001, **23**(2), 123-137. ISSN 0142-159x. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01421590120036547>
- HAUSMAN, Jerome J. Mapping as an Approach to Curriculum Planning. *Curriculum Theory Network*. 1974, **4**(2/3) 192–198. ISSN 0078-4931.
- HE, Shaoyi. Informatics: a brief survey. *The Electronic Library*. 2003, **21**(2): 117–122. ISSN 0264-0473.

HAYTHORNTHWAITE, Caroline, Geoffrey BOWKER, Christine JENKINS a W. BOYD. Mapping the Dimensions of a Dynamic Field. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 1999, **50**(12), 1092–1094. ISSN 2330-1643.

IKUTA, Takashi a Yasushi GOTOH. Development of Visualization of Learning Outcomes Using Curriculum Mapping. In SAMPSON, Demetrios at all (Eds.). *Digital Systems for Open Access to Formal and Informal Learning*. Cham: Springer, 69–82. ISBN 978-3-319-02264-2.

iSchools. Leading and promoting the information field. [online]. [cit. 2016-07-02]. Dostupný z: <http://ischools.org/>.

JUZNIC, Primož a Branka BADOVINAC. Toward library and information science education in the European Union. *New Library World* [online]. 2005, **106**(3/4), 173–186 [cit. 2016-02-03]. ISSN 0307-4803. Dostupné z: <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/03074800510587372>

KELLY, A. V. *The Curriculum: Theory and Practice*. London: Sage, 2006, 255. ISBN 978-1-4129-0027-0.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 814 s. ISBN 80-200-1351-2.

KUBÍČEK, Jaromír. *Ke kořenům aneb jak to všechno začalo*. Vystoupení v rámci KISKFóra: KISKstory aneb jak to tehdy vlastně bylo, 22. 10. 2015, Mosilana Hub Brno. Pořádající instituce Kabinet informačních studií a knihovnictví V Brně.

LARSEN, Ronald L. iSchools. In BATES, Marcia J. a Mary Niles MAACK (Eds.). *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3. ed. Boca Raton: CRC Press, 2010, s. 3018–3023. ISBN 0-8493-9712-x.

LATTUCA, Lisa R. *Creating Interdisciplinarity: Interdisciplinarity Research and Teaching among College and University Faculty*. Nashville: Vanderbilt University Press, 2001, 296 s. ISBN 0-8265-1383-2.

LISSMANN, Konrad Paul. *Teorie nevzdělanosti: Omyly společnosti vědění*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008, 125. ISBN 978-80-200-1677-5.

LORENZ, Michal. Fenomén i-škol: historie a současný stav. *Knihovna*. 2014, 25(2), s. 58–82. ISSN 1801-3252. Dostupný z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna142/142058.htm>

LORENZ, Michal. Mapa studijních profilů: komparace kurikul Informačních studií a knihovnictví v Opavě. *Knihovna – knihovnická revue* [v tisku].

MACEVIČIŮTĚ, Elena a Tom WILSON, Helena FRANCKE. Developing a Digital Libraries Master's Programme. In AGOSTI, Maristella et al. (Eds.). *Research and advanced technology for digital libraries 13th European conference, ECDL 2009, Corfu, Greece, September 27 – October 2, 2009: proceedings*. Berlin: SpringerLink, 2009, 402–407. ISBN 978-3-642-04346-8.

McDANIEL, Elizabeth, Brenda ROTH a Michael Miller. Concept Mapping as a Tool for Curriculum Design. *Issues in Informing Science & Information Technology*. 2005, 2, 505–513. ISSN 1547-9684.

NOLIN, Jan. What's in a turn? *Information Research* [online]. 2007, **12**(4) [cit. 2015-19-04]. Dostupný z: <http://www.informationr.net/ir/12-4/colis/colis11.html>. ISSN 1368-1613.

NOLIN, Jan a Frederick ÅSTRÖM. Turning weakness into strenght: strategies for future LIS. *Journal of Documentation*. 2010, **66** (1), 7–27. ISSN 0022-0418.

OLIVER, Beverly a Sonia FERNS, Barbara WHRLAN, Linda LILLY. *Mapping the Curriculum for Quality Enhancement: Refining a Tool and Processes for the Purpose of Curriculum Renewal*. Paper presented at the Australian Quality Forum 2010: Quality in Uncertain Times. Gold Coast, Queensland: Australian Universities Quality Agency, 2010, 80–88.

PLAZA, Cecilia M. a JoLaine Reiersen DRAUGALIS, Marion K. SLACK, Grant H. SKREPNEK a Karen Ann SAUER. Curriculum Mapping in Program Assessment and Evaluation. *American Journal of Pharmaceutical Education*. 2007, **71**(2), 1–8. ISSN 0002-9459.

PORTER, Andrew C. Measuring the Content of Instruction: Uses in Research and Practice. *Educational Researcher*. 2002, **31**(7), 3–14. ISSN 1469-5847.

RUSKEY, Frank a Mark WESTON. A survey of Venn diagrams. *The Electronic Journal of Combinatorics*, [online]. 1997, **4**(5). Version revisited in 2005. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.combinatorics.org/Surveys/ds5/VennEJC.html>

STEFANDIS, Angelos a Guy FITZGERALD. Mapping the Information Systems Curricula in UK Universities. *Journal of Information Systems Education*. 2010, **21**(4), 391–409. ISSN 1055-3096.

SUTTON, Stuart. *Education for Library Service in the Digital Age*. Keynote talk at California Academic & Research Libraries Conference: Re-Tooling Academic Libraries for the Digital Age [online]. October 20 – 21, 1995 [cit. 2016-14-02]. Dostupné z: <http://www.carl-acrl.org/archives/ConferencesArchive/Conference95/sutton.text.html>

SUMSION, Jennifer a Joy GOODFELLOW. Identifying generic skills through curriculum mapping: a critical evaluation. *Higher Education Research & Development*. 2004, **23**(3), 329–346. ISSN 1469-8366. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/0729436042000235436>

UCHIYAMA, Kay Pippin a Jean L. RADIN. Curriculum Mapping in Higher Education: A Vehicle for Collaboration. *Innovative Higher Education*. 2009, **33**(4), 271–280. ISSN 0742-5627. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10755-008-9078-8>

WILSON T. D. Mapping the curriculum in information studies. *New Library World*. 2001, **12**(11/12), 436–442. ISSN 0307-4803.

ZINS, Chaim. Knowledge Map of Information Science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2007, **58**(4), 526–535. ISSN 2330-1643.